

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

VII. évfolyam 80. szám 2003. október

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
- hívottan és hívatlanul –
- mindenkit szeretettel vár a
Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon.
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@mail.datanet.hu

Gondolatok az örmény liturgia nyomán

Most és a következő hónapokban a papnak az áldozás után elmondott, a Szentháromság személyeihez intézett imáját idézzük, elsőnek az Atyához szólót:

„Hálát adunk Néked, Mindenható Atyánk, aki úgy felékesítettél minket, mintha kapu lennénk a Te szent egyházadban, szentséged templomai, ahol megdicsőül a teljes Szentháromság. Alleluja...”

Az ima az Atyához, a Teremtőhöz fordul, aki minket kegyelmével úgy alakított, hogy kapuvá lehetünk. Mit is jelent ez? A példát, mert ha példaadásunk jó, akkor rajtunk keresztül mások is bejuthatnak Isten elé. Az októberi táj színpompája nagyon alkalmas háttérként, hogy az Istenhez fordulásban segítsen mindnyájunkat.

Dr. Sasvári László

Utazás a Musza Dagh-ra (második, befejező rész)

A következő falu Yogun Oluk, a regénybeli Gabriel Bagradjan szülőhelye. A kisbusz nem jár odáig, de a sofőrt sikerül rábeszélni, hogy elvigyen a faluig. A főtéren áll meg, ahol rögtön észrevesszük a kutat, amelyet már az interneten is láttunk. Az Egyiptomból visszatért yogunoluki örmények építették 1929-ben. A tér egyébként sokkal kisebb, mint ahogyan a regény alapján gondoltam. Körös-körül a házak elég rossz állapotban vannak. Az egyikből egy török (vagy kurd) család sereglik ki. Lefényképezem őket, és megbeszéljük, hogy küldök fotót. A cím leírása azonban egy kis problémát okoz.

Végül a buszsofőr menti meg a helyzetet.

A tér fölött néhány méterre áll a hajdani templom. Mészaköből rakott, erős építmény, belül

boltíves kialakítással, az egyik részét raktárnak használják, a másik fele üresen áll. A bejárat körül két kőtábla a falban, rajtuk örmény szöveg látható. A faluközpont házai olyanok, mint a Kassabban látott, felújított épületek. Az itteniek azonban elég rossz állapotúak, csak a falu szélén látni néhány új házat.

Visszaindulunk Samandagba, de útközben még megállunk Khader Bekben, amely szintén örmények lakta falu volt 1939-ig. Itt is megfigyelhetjük a jellegzetes, mészkőből rakott házakat. Építőik és első tulajdonosaik örmények lehettek. A főtéren hatalmas fa áll. Legalább öt-hat ember érné körbe a törzsét. Több száz éves lehet, talán az örmények kilikiai államalapításával egyidős.

Másnap Kabusia az úti cél. A bekötőútnál leszállunk a buszról és gyalog megyünk tovább. Hamarosan jön egy kistraktor utánfutóval. A vezető invitálására bemászunk a járműbe és a falu határáig zötykölődünk. Innen gyönyörű a kilátás. Dél felé az Orontész folyó síksága terül el. Látni, ahogy a kanyargó folyó a tengerbe ömlik. Még délebbre a kékes párából egy hegy bontakozik ki. Ennek a déli oldalán fekszik Kassab városa.

A regény szerint Kabusia a méhészfalu. Kaptárakat azonban nem találunk. Lehet, hogy csak az örmények üzték ezt a foglalkozást. Itt is sok a durván megmunkált mészkőből épült, emeletes, faverandás ház, amelyek 1939 előtt épülhettek. A mecset is régi, talán templom lehetett. A minaretje viszonylag új, mintha utólag toldották volna hozzá. A falu kútjánál talált, vésett örmény betűk azután egyértelműen bizonyítják a falu örmény múltját.

Kabusiából lemegyünk a tengerparti Cevlikbe, ahol van egy kis kikötő, a strandnál panziók, éttermek halmaza. A kikötő mólójáról jó kilátás nyílik a Musza Daghra. A hegy közvetlenül a tengerig ér. A part mentén csak egy egészen keskeny földút kanyarog, ezért itt a közlekedés is elég nehézkes. A mészkősziklákat alacsony, de zöldellő bozótos takarja. Fák inkább csak a völgyekben nőnek. A tenger felől érkező felhők a hegytetőn fennakadnak és gyakran itt szabadulnak meg csapadékterhüktől, ezért ez a vidék közel-keleti viszonylatban vízben gazdagnak mondható.

Másnap Bitiasba és Hadzsi Habibliba indulunk. Bitiasnak ma Bati Ayaz, Hadzsi Habiblinak pedig Erikli Köyü a neve. Mi az eredeti elnevezést mondjuk a sofőröknek, de így is tudják, hogy hová akarunk menni.

Hadzsi Habibli talán a legkisebb a hat falu közül, és csak néhány régi ház jelenti az örmény múltat. Az úton éppen egy kisebb birkanyáj vonul, és a pásztorfiú barátságosan invitál a házuk udvarára. A nagymamája és az unokanővére éppen az ebédhez való zöldséget tisztítja. Ott akarnak tartani ebédre, de végül kiegészünk egy teában. Egyszerű, szegény, de barátságos emberek.

Bitiasba gyalog sétálunk át. Ez a falu fekszik a legközelebb Antakyaéhoz, ezért ide sok kiránduló jön. Több teraszos étterem, teázó van a főutca mentén, az erdős hegyoldalban kialakítva. A teraszok oldalában forrásvizet vezetnek el, így hűsítve, öntözve. Találunk néhány faragott kődarabot is. Az internet szerint egy örmény templom maradványai. Néhány régi házat fényképezek, amikor egy arra járó férfi elmondja, hogy van egy másik templom is a faluban, fenn a dombtetőn. Tényleg ott van. Falusi viszonylatban elég nagy épület. A faragott mészkőből készült ajtó- és ablaknyílások elég jól kidolgozottak, csak a kupola van beomolva. Belül a mennyezet boltíves szerkezetű, amelyet oszlopok tartanak.

Ezt a templomot még az interneten sem láttam, ezért nagyon örülök a felfedezésnek.

Még két örmény vonatkozású hely van a környéken, de már a Musza Daghon kívül. Az iszkenderuni és a kirikhani templom. Először Iszkenderunba, régi nevén Alexandrettába megyünk.

- Ermeni kilise? - vagyis örmény templom - kérdezzük a helyieket. Megtaláljuk, de a vasárnap ellenére zárva. A közeli katolikus templomban elmondják, hogy az örmény atya meghalt

és a hívek most az ortodox vagy a katolikus templomba járnak.

Kirikhanban még kevesebb szerencsénk van. Úgy tudjuk, ez működő templom, de már csak egy beomlott tetejű, romos épületet találunk.

Hazafelé, Isztambul közelében még egy örmény szigetet ejtünk útba. Egy valóságos szigetet, Kinalit, amely a Márvány tengeren található. Többnyire örmények és görögök lakják. Valóságos paradicsom. A szigeten tilos a gépkocsiforgalom. Gyönyörű, fehérre festett villák, biciklisták, hatalmas pálmák, kiegyensúlyozott emberek. Örmény templom és görög-keleti kolostor is található itt. Összeismerkedünk a barátságos Keropyan családdal, akik meghívják a kávézójukba. Az egyik polcon két serleg, örmény nemzeti színű szalaggal átkötve. Keropyan úr már kétszer nyerte meg a sziget körüli futóversenyt.

Hazaérve újból elővettem Franz Werfel regényét. Egyrészt, mert már régen olvastam, másrészt a helyszínt ismerve sokkal jobban át tudom élni a regényben leírtakat.

A Musza Dagh örmény világának megismeréséhez nagyon tanulságos volt a kassabi kirándulás is. Ha ez a terület 1939 után is Szíria része marad, akkor az itteni örmények nem menekülnek Libanonba, és a szülőföldjükön legalább olyan jólétben és nyugalomban élhetnének, mint a kassabi örmények.

Szabó László

(a szeptemberi számunkban megjelent első,
és a jelenlegi második rész fotóit mind a szerző készítette)

Az erzsébetvárosi Örmény Szertartású Római Katolikus Plébánia házassági anyakönyvéből (I. rész)

1857:

Nuridsán Bogdán - Medgyesi Teréz
Tiller József - Kapálb Katalin
Kosztin Ferenc - Dsokebin Katalin

1858:

Illásovits János - Kozotsa Mária
Lukátsfi Lukács - Szentpéteri Anna
Barik Oszkár - Lukátsfi Veronika
Fark Gergely - Beczás Jozefa
Merza Bogdán - Avedik Anna
Hamari Kristóf - Pájos Dorottya
Gorové Lajos - Papp Anna
Pátrubán János - Ötves Veronika
Hájek József - Györffi Rozália

1859:

Zakariás Márton - Szentpéteri Rozália
Lukáts József - Török Rozália
Antalfi Emánuel - Hegun Antónia

1860:

Keresztes Bogdán - Szállasi Teréz

Khell Antal - Meskó Katalin
Kábdebó Péter - Fatter Margit
Zimnij Ádám - Elek Mária Terézia
Vikol László - Csiki Rebeka
Salak József - Ötves Anna
Lengyel Domokos - Fark Terézia
Szentkovits Bogdán - Szentpéteri Mária
Vászlóvszky Ferenc -Roska Rozália

Sorozatnyitó-délután az Orlay utcában

Már szeptemberi lapszámunkban jeleztük, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület (EÖGYKE) és a Fővárosi Örmény Önkormányzat (FÖÖ) jótekonysági hangversenysorozatot indít az Orlay-utcai Örmény Szerartású Római Katolikus Templom és Plébánia tatarozására.

Megtörtént!

Még hozzá igen gazdag műsorral, amelyre tömegesen voltak kíváncsiak örmény származásúak és magyar érdeklődők egyaránt.

Az előtérben látható az *Örmény kódexművészet* című kiállítás egy része, amelyet az EÖGYKE szerkesztett 13-14. századi kódexlapok reprodukcióiból. A szűkös helyre való tekintettel a teljes kiállításanyagból elsősorban a Krisztus alakjának szentelt, illetve Ániban készült illusztrációk kerültek bemutatásra. A megnyitó beszédet *dr. Issekutz Sarolta* a templomban tartotta, megemlítve, hogy ezzel az anyaggal is, a bemutatásra kerülő könyv megjelenésének támogatásával is örmény őseink előtt tisztelgünk.

Közvetlenül ezután ugyanis bemutatták az *Ani, az ősi örmény főváros és magyar vonatkozásai* című háromnyelvű (magyar, német, angol) kiadványt, amely Áni romjait, templomait és más építményeit, valamint magyarországi kihatásait 161 színes fotón ismerteti az olvasóval. (Romanika Kiadó, az EÖGYKE és a FÖÖ támogatásával.)

A könyv egyik szerzője, Horváth Zoltán György beszélt az egykori fővárosról, Ániról, és az elragadtatásról, amit a mai szemlélő ottjártakor, az ősi romváros területén érez. A szerzőpáros másik tagja, Gondos Béla viszont felvillantotta, hogy milyen hazai, magyarföldi hatások fedezhetők fel. Így például említette az úgynevezett hatkaréjos templomokat, amelyek az örmény építészet közvetlen, Kárpát-medencei behatását képviselik.

Ezután vonult be az énekkar.

A *Vox Turturis* kamarakórus 2000. őszén alakult Kolozsváron, tagjai az ottani Gheorghe Dima Zeneakadémia hallgatói. Célja a zenei-művészi fejlődést elősegítő, hivatásos szintű műhelymunka lehetőségének megteremtése. Az együttes az egyházi zene nagy alakjának, Giovanni Pierluigi da Palestrinának, illetve az ő életművének szenteli tevékenységét.

Ez természetesen a kultúra terjesztését is jelenti: 2002. áprilisában erdélyi turnén vettek részt, felléptek Nagyváradon, Marosvásárhelyen, Gyergyószentmiklóson, Csíkszeredában, Székelyudvarhelyen. Sepsiszentgyörgyön részt vettek a Szent György napokon. 2002. novemberében az együttes Baróton, a X. Erdővidéki Közművelődési Napok keretében lépett fel. A kolozsvári zenei élet aktív résztvevőjeként, idén másodszor szerepelt a Mátyás-napok rendezvényein.

Évente önképzőkör jellegű kórustáborot szerveznek Marosfőn, ilyenkor a helyi

plébániatemplomban a szentmiséken énekelnek.

2002. őszétől kezdve Kirkósa Júlia, a Kolozsvári Állami Magyar Opera művésze vállalta a kórus tagjainak énektechnikai felkészítését. Idén elnyerték a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Communitas alapítványának alkotói ösztöndíját.

A Vox Turturis kamarakórus *Flórián Gergely* vezetésével ezúttal, az Orlay utcai Örmény Katolikus Templomban, szeptember 26-án pénteken Palestrina ötszólamú motettáiból összeállított műsort adott elő.

Zenét, zenei műsort leírni nehéz. Legyen elég talán annyi, hogy nagyon szépen, nagyon élvezetesen szerepelt a fiatal, ízig-vérig profi együttes, amelynek hangversenyét a templomban szolgálatot teljesítő Vahan Hovagimian és Leszkovszky Pál atya is végighallgatta.

A magas színvonalon, élvezetesen előadott Palestrina-motetták után az igen nagy számú hallgatóság az előtérben szerény (szendvicses-üdítő, azaz templomhoz illő) állófogadáson vett részt. A falakon ragyogó kódexképek jelenlétében a beszélgetés értelmes volt és meleg jókedvet árasztott.

Az egész este pedig szép összeget eredményezett, amelyet az EÖGYKE és a FÖÖ a templom tatarozására fordít.

Nem először már, de azt kell mondanunk: kár, igen nagy kár, és méltánytalan dolog, hogy a magyarországi sajtó soha sem érdeklődik az efféle örmény kisebbségi élet iránt (ezúttal is csak a kerületi lap képezte a kivételt). Pedig a nemzetek és kultúrák közötti, sokat emlegetett hídépítést az efféle, egymásra figyelő, magas színvonalú (nem föltétlenül magas szintű, előkelőségek által megtisztelt) műsorok, találkozók jelentik. De láthatóan mi, örmény származásúak csak akkor vagyunk érdekesek, ha éppen valami botrány tör ki nálunk.

Vonjunk vállat a mellőzésre. Jobb a 26-án eluralkodó szépségre és értékekre, a kedves, otthonos, ünnepélyes hangulatra emlékezni s inkább eszünkbe se jusson, hogy botrányok árán keltsünk érdeklődést.

Bizonyosak vagyunk benne, hogy a hangversenysorozat további részei is hasonló értéket és színvonalat fognak képviselni.

(szerkesztőség)

Az örmény település

Az itt következő szöveg - némi rövidítéssel - a *Gyergyó története* című, 1910-ban Gyergyószentmiklóson kiadott monográfia VI. fejezete. A könyv szerzője *Kölonthe Béla* főgimnáziumi tanár, a mű alcíme igen érdekes: *Tekintettel a nemzetiségi kérdésre*.

Az önmagát reprintnek nevező újrakiadásról azt kell mondanunk: jó, hogy a gyergyószentmiklósi Mark House megjelentette, bár a szöveg újrasedése (számítógépes beírása) túlságosan is hibagazdag.

Ám lássuk a szerző majdnem száz évvel ezelőtti szövegét.
(A szövegben előforduló román helységneveket felülbírálat nélkül, a szerző majdnem száz évvel ezelőtti írásmódja szerint vettük át.)

Az Erdélybe való település előtt körülbelül kétszázötven esztendőn át szomszédjai voltak az örmények Gyergyónak. Moldvában Foksán, Tekucs, Berlád, Hokná, Román, Jassy és Botosan nevű városokban laktak. E régebbi lakóhelyük magyarázza meg azt, hogy nem egy tősgyökeres örmény családnak oláh hangzású és jelentésű a családneve.

Miután foglalkozásuk a kereskedés, különösen a marhakereskedés volt, valószínű, hogy a baromtenyésztő székelyekkel már jóval betelepülésük előtt érintkezésben voltak a piricskei (ma békási) szoroson át.

1654-ben telepszik le Gyergyóban Hörcz Azbej és testvére, Vártig. Ezek a legelső települők. Miután a szék és a székelység szívesen látta a békés, derék családot, utána jöttek többen, annál szívesebben, mert Moldvába is a kényszerűség kergette és tartotta az elárvult népet. Tipikus városalkotó faj ez, miután életmódja is csendes városi élethez köti. /.../

Így történik meg, hogy a moldvai folytonos zavaroktól, a tatár és kozák szomszédságtól méltán tartó örménység felkerekedett és a piricskei szoroson át Gyergyóba jött. Ez történt 1669-ben.

Apaffy fejedelemhez követeket küldtek azzal a kéréssel, hogy amíg a moldvai zavarok elmúlnak, engedje meg nekik a Gyergyóban való ideiglenes tartózkodást. Apaffy Mihály, de különösen nagyeszű kancellárja, Teleki Mihály szívesen teljesítette a kérést. Az örmények tehát két évig mindnyájan itt laknak Gyergyóban.

Majd amikor helyreállt a tartósan ígérkezett Moldvában a béke, aktuálissá lett az örménység között az állandó otthon kérdésének elintézése. Ez a nehéz kérdés két pártra bontotta az összetartó népet: a kisebbikkel a régi otthon utáni vágy elfeledtette a szenvedést, visszavágyott, vissza is ment Moldvába; a nagyobb előtt úgy látszik súlyosabb volt a megpróbáltatás, mint az elhagyott tűzhely emléke, mert ez elhatározta, hogy engedélyt kér Apaffytól az állandó letelepedésre. A fejedelem szívesen fogadta az örmény küldöttséget és örvendve a hasznavehető, értelmes kereskedő és iparos elemnek, örömmel adta meg az engedélyt. Erre az örménység széteszlott és letelepedett Szentmiklóson, Szépvizen, Besztercén, Görgényben, Petelén, Ebesfalván és Gyulafehérváron. Minász püspökük Besztercén telepedett le.

/.../

Az így letelepedett örmények üzletet nyitottak, iparűzéshez fogtak, mások pedig marhakereskedéssel, vagy fakereskedéssel foglalkoztak. A tutajozást ugyan előszeretettel űzték a gyergyói székelyek már régebben is, de tagadhatatlan, hogy annak nagyobb lendületet az élelmes örménység adott. Betelepedésük után még nagyobb buzgalommal láttak a marhakereskedés után: *„Marhákkal különösen a gyergyószentmiklósiak s azok közül inkább az örmények, évenként Moldvából többek megjegyzései szerint 40 ezer ökröt, 10 ezer lovakot, 300 ezer juhokat is kihajtottak Magyarországra Bécs felé.”* Tehát eleinte az örmény kereskedő minden figyelme a külkereskedés felé irányult.

Társadalmi életük is virágzott. Már 1726-ban a gyergyószentmiklósi örmény lakosságnak „Szent István Egylet”-e, „Szent Háromság”-ról elnevezett legényegylete, „Nagyboldogasszony”-ról elnevezett timártársulata van.

Az örménység érdeme, hogy Gyergyószentmiklós nemcsak a múltban, hanem a jelenben is Csíkvármegyének a kereskedelem és ipar szempontjából a legjelentékenyebb helysége. Az ő érdemük, hogy Gyergyószentmiklósnak virágzó kereskedelme van már akkor, amikor Csíkszereda még a kereskedelem hiányáról panaszkodik.

Megszeretik új lakhelyüket, a második nemzedék már többször és jobban beszél magyarul, mint örményül. A békeszerető örmény kereskedő kezdetben irtózik a fegyvertől, de azért szolgálja szűkebb hazája ügyét a háborúban is, úgy, ahogyan tudja.

/.../

S mégis azt látjuk, hogy a fejedelemség bukása után, a gubernium korában alig múlik el néhány évtized, már mint ellenség áll szemben egymással az „örmény compagnia” és a szék. Csipkelődés, boszszantás előzi meg a már-már komolyra forduló gyűlölködést. Se szeri, se száma az örménység panaszának. „Nemes Gyergyószékbe telepedett örmény Compagnia Bírāja, Esküttei és Vénei” panasszal fordulnak 1733-ban gróf Haller János gubernátorhoz. Elpanaszolják,

hogy a szék megtiltotta a kútásást, a templomépítést, sőt, hogy 8 óra előtt a piacra menjenek, holott „az előtt mindenféle ember, még az Czigány is szabadon vásárol, tsak az Örménység arceáltatik.” Nagyon el lehetnek keseredve, mert panaszuk végén azt írják, hogy készek elhagyni Gyergyót, ha a szék házaikat megveszi.

Ez utóbbi fenyegetés beváltására nem kerül sor, mert Haller a 8 óra előtti vásárlást kivéve orvosolja sérelmeiket: kutat áshatnak, templomot építhetnek.

Miután bizonyos, hogy a székelység a kútásás és templomépítés eltiltásával az állandó letelepedésben akarta megakadályozni az örményeket, önkéntelenül merül fel az a kérdés, hogy mi az oka ennek a mélységes gyűlölködésnek, amelyből még az utókornak, sőt sajnos, a jelennek is jutott?

Igazságos és elfogulatlan ítéletre törekszem!

A gyűlölködés felkeltésében és szításában hibás mindkettő: *a székely és az örmény egyaránt*; annak állandósításában pedig egy olyan nagy gyarlóság, amely már nem egy embernek s nem egy nemzetnek okozta vesztét: a téves általánosítás.

Mennyiben okai az örmények a gyűlölködésnek?

A szék megtiltja az örménységnek, hogy reggel 8 óra előtt heti vásár alkalmával a piacra menjen!

Milyen kicsinyes dolognak látszik, sok ember előtt érthetetlen ez az eljárás, pedig milyen hatalmas vád rejlik e határozatban! Magyarázata ez:

Az örmény kezdetben a szék, tehát az ország produktumát értékesítette a külföldi piacon, a magyar külkereskedelemnek volt ebben az időben szinte egyedüli munkása. A székelyek nemcsak nem gátolják, de elősegítik törekvéseikben az örménységet még akkor is, amikor még nem volt magyar honos, tehát nem hazai földről, hanem Moldvából jött be, hogy a marhát, majd a fát itt megvásárolva külföldön értékesítse.

A betelepülők másik része üzletet nyitott s olyan cikkekkel látta el a gyergyói piacot, amelyeket Gyergyó nem termelt s így nélkülözött. - Nem is akadályozza őket foglalkozásukban a szék, sőt telekvásárlás és házépítés engedélyével édesgeti őket arra, hogy állandó lakosai legyenek Gyergyónak.

Sajnos, ez a kölcsönös megbecsülés csak addig tart, amíg kihal a beköltöző s helyébe áll a fiatal nemzedék. A fiatal nemzedék egy része, amely becsülettel, tisztességgel szerzett vagyont örökölt apától, már unta a külkereskedelem viszontagságait, rizikóját, annál is inkább, mert a közlekedés bizonytalan az elhanyagolt közigazgatás miatt. Többen arra adták a fejüket, hogy belföldi portékájukat, gyakran a jelen piacának termékeit - az élelmi cikkek és a napi fogyasztás szükségleteit is beleértve korán összevásárolva nyereséggel, könnyen szerzett haszonnal adják el a kereskedés csínjaiban járatlan székely fogyasztónak. Így gyakran megtörténhetett, hogy a székely saját földje terményeit, produktumait kénytelen megvásárolni a nem termelő másodkézből, tehát jóval drágábban.

Könnyen megérthető, hogy a nem éppen tisztességes kereskedés e fogásai feledtetik lassankint a székelységgel a jóviszonyt s elvetik a magvát a gyűlölködésnek, a visszavonásnak s okozói lesznek sok-sok kellemetlenségnek, amit akár a székely okozott az örménynek, akár az örmény a székelynek; a széknek, a jó egyetértésnek s az eljövendő nemzedéknek mindenképpen kára volt abból. A szék annyira ragaszkodott e határozathoz: t.i. hogy 8 óra előtt az örmény ne mehessen a piacra, tehát csak akkor, amikor a székelység már bevásárolt - hogy azt maga Haller gróf sem másítja meg: „A mi a N. Szék fakultálya (*értsd: hatásköre - a szerk*), azt én magamtól el nem ronthatom:”

De megtalálhatjuk a gyűlölködés okát a székelységben is:

Az a nép, amely karddal szerez hazát és harci érdemekkel kiváltságokat, nem tudta magával

egyenrangúnak tekinteni a hazátlan kereskedő népet, tehát nem is annyira a barátság és lovagiasság, mint inkább a jóindulat és a hasznosság tudatolása nyilvánul meg a székelységnél, amikor a menekülőket befogadja.

Ez a kor, amely visszhangzik az ágyúdörgéstől, a vagyonszerzésnek még csak azt a módját tudta értékelni etikailag, amelyet a kardot forgató kar eszközölt. A kereskedelmet, s így annak munkásait sem becsülték annyira, amennyire a későbbi, a felvilágosodott korok becsülik. De ez a megkülönböztetés csak akkor válik bántóvá, amikor ahhoz a lappangó irigység is járul. Ez pedig a folytonos harcok miatt elszegényedett, gazdaságilag már régen tönkrement közszékely szívébe rögtön belopózott, mihelyt az örmény a foglalkozásával neki ártott. A nyomorgó székelly irigységgel néz be a jómódú örmény udvarába, de a maga vigasztalására őseire és sebeire gondol s kiül szemére az a lenézés, az a mélységesen bántó, bosszantó ócsárlás, amely a tönkrement mágnás szeméből szokott a meggazdagodott zsidó bankár felé villanni.

Ezek az okok pedig utat nyitnak a téves általánosításnak. Az egyes eltévelyedéseért az egész örménységet teszi felelőssé és bántja a székelly; a tisztességes kereskedésben is csalást lát, sőt általánosít a faj származásának rovására. Ugyanis jönnek be az örménységgel, mint azok hajcsárai, cigányok is. Ezek a páriák, akiknek állatsorba menő dolguk volt Moldvában, örömet szöknek el kegyetlen földesuraiktól, hogy az örményeket átkísérjék Erdélybe. Sok közülük mesterséget tanul: kovács, üstfoltozó, szitagyártó lesz és letelepül. A bosszús székelly rosszindulatúlag ezekkel azonosítja a tisztavérű, minden faji keveredéstől irtózó örményt is. És ez a balga hit, ez a lappangó gyűlölködés nem tűnt el teljesen a közszékelység felfogásából ma sem, amikor hál'Istennek már csak a templomban szólal meg apái nyelvén az örmény, s oka ennek nemcsak a székelly, aki „cigány”-nak, hanem az az örmény is, aki „paraszt”-nak szidja a székellyt.

A Várfok Galériában szeptember 11-én nyílt három fiatal képzőművész, köztük **Dobribán Fatime** kiállítása, amely október 11-éig látható.

Kinn, a zöldben

A Bécsi Kapu szomszédságában található Várfok Galéria a Három a kislány hangulatos, zenei élményt idéző címmel mutatta be Hédi, Édi, Médi, azaz Dobribán Fatime, Tóth Ágnes és Töttös Kata ifjú művésznők festményeit. A három lány a Magyar Képzőművészeti Egyetem frissen végzett növendéke, Gaál József, Nagy Gábor valamint Károlyi Zsigmond és Radák Eszter osztályából.

Három művészalkat, három stílus. Külön-külön is figyelemreméltók, ám kollektív megjelenésük plusz tartalmat jelent a kiállításon.

Ugyanis a megfogalmazott témák, felvetett kérdések ily módon sűrítetten szólnak nemzedékük s általában a kor emberét érintő, foglalkoztató problémákról. Mindez a piktúra nyelvén, hol dekoratívabb, hol elemzőbb felfogásban jelenik meg.

Dobribán Fatime gyökereiben gyergyószentmiklósi magyarörmény. Művészetében nyílt, őszinte szívvel, egészséges érzéssel menekül a természethez, a zöldbe. Teljes emberként éli meg vágyakozását: ébren szemlélődve, álmaiban és visszaemlékezéseiben egyaránt. Így együtt: egész. A tér és idő korlátai feloldódnak s ezáltal egy tágas világra nyílik tekintetünk. Az elmondottak alapján képeinek tartománya akár a szürrealistól a transzcendensen át a spirituálisig is

terjedhetne. Ám egyik sem... A valósághoz van köze. Mert csodálatosan szép látni a leveleken átszűrődő napfényt, vagy önfeledten bóklászni a lehullott falevelek között és színesen álmodni erről az élményről.

Ezzel a felszabadító érzéssel telnek meg Dobribán Fatime festményei. Érzékeny lélek, aki festői tehetségének birtokában igen finomra hangoltan képes kifejezni megszabadulását. Gyötrő gondjaink, gondolataink velünk és bennünk élnek. Megoldást keresünk. A fiatal művész válasza és megoldása, hogy városi emberként bemegy a zöldbe, visszatalál a természethez. A tárlaton bemutatott sorozat e szándék tükröződése.

A *Barátaim, a levelek I-VII* képegyüttes főszereplője összehajol a megnyugvást nyújtó élővilággal. Kettőjük barátsága néhány felnagyított képi elem és gesztus árnyalt, festői-formai összecsendüléséből kiolvasható. Kapcsolatuk szemérmes. Az ecsetjárás érzékelteti belső rezdülésüket. Így, sorozat formájában (ezért az I-től VII-ig számozás) a képek egymást feltételezik s ez sajátos ritmust kölcsönöz a műnek.

Dobribán Fatime számára azonban létezik egy másik természetes közeg is, melyben az emberek közti kapcsolatot igyekszik fölfejteti. Ő erre is fogékony. Egyszerű konfliktusok - ahogyan annak idején a társasági lapok is megírták. Festményként feldolgozott újságcikkek jelennek meg előttünk, banális-veszedelmes viszonyokról. (Például: *Nem is tudtam, hogy ilyen jól táncol; Csak tudnám, mit szeretek benne..*) Fintor és humor a vásznanon.

„Ahol emberek vannak, ott minden megtörténhet, legyen szó különleges alkalmakról, baráti összejövetelekről, mindennapi jelenetekről vagy magányos üldögélésekről” - magyarázza az alkotó, akinek előadói stílusa jó ízléssel ráhangolódik választott témájára. Kicsit populáris, illusztratív, de sohasem bántó vagy durva. Tehetsége és szakmai ismeretei mértéktartást diktálnak, ennél fogva tipikus történetei hitelessé válnak.

Dobribán Fatime kiállított képei alapján bizonyosak lehetünk, hogy hallunk még a fiatal festőművészről. A kortárs magyar művészetnek ugyanis szüksége van hasonlóan őszinte és finom lelkű emberekre, szellemes, jó felkészültségű művészegyéniségekre.

Benedek Katalin

A tizenhárom

Elképzelhető, talán még érthető is, ha az egyik ország nem különösebben érdeklődik egy másik ország mártírjainak emléke iránt.

Az azonban egyszerűen érthetetlen, hogy iszonyodjon tőlük, ha egyszer ezek a mártírok nem valamiféle egymás elleni ügyben, hanem éppen a haladásért, az iga lerázásáért, a szabadságért - amely szabadság végső soron oszthatatlan, csakis mindenki szabadsága lehet, másként nem szabadság - haltak meg.

Haynau főhadsegédjének, Susan vezérőrnagynak saját kezű levele arról, hogy 1849. október 6-án, tehát Latour hadügyminiszter halálának évfordulóján - akit a felbőszült bécsi tömeg 1848. október 6-án a hadügyminisztérium épülete előtt meggyilkolt és holttestét egy lámpavasra akasztotta - pontosan mikor és hogyan hajtsák végre a kivégzéseket.

(részlet)

A hadsereg főparancsnok úr önmagyméltósága (*Haynau - dcs, megjegyzése*) megbízásából közlöm önnek, hogy a mellékelt ítéletek végrehajtására reggel, idejekorán kerüljön sor, hogy az elítéltek egész nap közszemlére legyenek kitéve a vesztőhelyen, elrettentő például.

Elmúlt azóta 154 év.
Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad...
Dunának, Oltnak egy a hangja,
morajos, halk, halotti hang...

Ady Endre versének keletkezése óta is sokan, sokféleképpen igyekeztek bizonyítani, hogy nem egy a hangja... Hogy a bánat nem egy bánat, és „a múltat végképp eltöröljük!”... (hogy egy másféle dalból idézzünk).

Arad város román többségű önkormányzata úgy gondolta, hogy „egy a hangja...”, hogy megbecsüli a magyarokat a visszaállítással, hiszen attól nem kisebb, hanem éppen nagyobb lesz Románia. De a várost leintették.

Tudjuk, honnan jön a hazugság, a rövidlátó, kicsinyes gyűlölet indulata, Nevezzük néven: ezúttal a magyargyűlölet ismét győzelmet aratott. Reméljük, hogy nem hosszú távon.

Egyéni véleményem, nem kell egyetérteni: érhetett-e el többet magyar miniszterelnök az elmúlt hetekben? Akárhogyan is hívják s bármilyen színű legyen is a meggyőződése? Tud-e bármelyikünk ötletet adni, amellyel hipp-hopp, európai, kulturált úton és méltó módon sikerül a szószegőt ígérete betartására bírni?

Nincs tehát aradi szobor. A tizenhárom emlékére.

(És ne beszéljen senki arról, hogy Zala György szoboregyüttese nem a legmagasabb színvonalú műalkotás, hiszen valóban nem az. De a legkevésbé sem erről van szó, nem ez az ok.)

1849 október 6-a: annak a bizonyos tizenhárom embernek a kivégzése egyúttal az álkeresztényi, kicsinyes Habsburg birodalom bukásának kezdete. Vakon, rövidlátó módon, bosszúra hivatkozva és gyűlöletből gyilkolni ugyanis csak elvakult, önző, gyáva ember (omlandó birodalom) szokott.

Tizenhárom ember. Az a tizenhárom - köztük ki akaratlanul, ki előre vállalva, ki pedig vállalt kötelességét becsülettel teljesítve - igenis vértanú. Magyar, örménymagyar, horvát, sváb, osztrák: tizenhárom ember, Nem származásukkal és nem szájukkal váltak a magyarság hőseivé - legtöbbször még utolsó, kivégzés előtti búcsúleveleit is németül írta hanem a sorsukkal.

Nem más népek, fajok, vallások ellen, hanem a tisztességért...

Emberek, akik kivégeztetésük előtt nem az álmodott jövőbe meredtek, mint megannyi bronzból öntött filmhős, hanem a feleségüktől, gyermekeiktől, jóbarátaiktól búcsúztak. Emberek, akik élni akartak s dolgaikat továbbra is felelősen tenni. És reménykedtek az utolsó pillanatig, hogy „hátha”... aztán vállalták az elkerülhetlent, összeszorított foggal és görcsbe ránduló gyomorral.

Nemesi családok fiai, vagy polgári származásúak, főtisztek - de elsősorban és végső soron emberek. Nagyszerű emberek,

Tizenhárom ember, Tizenhárom vértanú...

(Az itt következő összeállítás szövegei és a hozzájuk fűzött jegyzetek *Az aradi vértanúk* című, Budapesten 1983-ban megjelent könyvből származnak, amelynek szerkesztője és jegyzetírója *Katona Tamás*)

1. Gróf Leiningen-Westerburg Károly Jegyzetei

(részlet)

Október 4. Komor hangulat, a Damjanichcsal való tegnapi beszélgetés hatására nem tudok írni.

Este cédula Damjanichtól. (Lásd a továbbiakban - dcs.) Mindig Vécsey kapja a legfurcsább híreket. Komáromot nem adták át, Schlick fogságban, poroszok Pozsonyban. (Az utolsó sorokat németül rövidítve írta, alig olvashatók - ez az egyik értelmezési feltételezés - a kötet szerk.) Liza levele. Porkoláb, Fegyverek. (*Haynau megerősítette a halálos ítéleteket, ezért átkutatták a cellákat, nehogy a tábornokok öngyilkosságot követhessenek el - a kötet szerk.*) Holnap reggel hétkor hadbírótság elé. Élet vagy halál, Uram, amint parancsolod!

Levele sógorához, Rohonczy Lipót fogoly huszárezredeshez október 6-án reggel (*részlet*)
Éppen most szenvedtek ki négyen közülünk, még visszhangzanak a lövések szívemben.

2. Lázár Vilmos

1848-i honvéd ezredes aradi vár fogságban kivégeztetése előtt írt emlékirata (*részlet*)

Kétnapi hiú várakozás után délután végre megjelent egy dzsidástiszt egy nyílt levéllel tőle. (Báró Reviczky Máriától, Lázár feleségétől - dcs.) Átfutottam a kedves sorokat - nem engedik, hogy meglátogasson. Fájdalmam nagy volt, de összeszedtem magamat, ne legyen a tisztnek diadala rajta - gondolám magamban -, és nem is volt. Néhány sorban válaszoltam. A távozó után az ajtó becsukódott. Összegörnyedtem mélyen égető fájdalomban, szememből könnyek perdültek ki. El voltam választva a világtól, s ami nekem e világon legkedvesebb, nőmtől.

3. Schweidel József

Aradi fogságom naplója (*részlet*)

Valóban ne adnának kegyelmet nekünk? Az utolsó pillanatig olyan reménykedve bizakodom, hogy nem is tudom magam átengedni a halál gondolatának.

Adalbert fiam egész délután nálam volt, és ez a látvány elszomorít; a kedves, derék fiú adta át nekem szeretteim, drágáim utolsó szíves üzenetét.

Zárom ezeket a sorokat, és remélem, hogy október 6-án örvedetesebb érzésekről számolhatok majd be.

Ezt a három ív papírt, amelyen hűségesen megírtam aradi fogságomat, adják át feleségemnek, Domicának, ha bele nem pusztul bánatába.

4. Damjanich János

levele Leiningen-Westerburg Károlynak

Ma reggel (1849 október 4-én - a kötet szerk.) megérkezett egy gránátostiszt futárként az ítéletünkkel. Nem sejtek semmi kedvezőt, mert szegény Emiliámat nem engedték be, pedig volt engedélye, hogy bejöhessen hozzám. Amit Isten ad, kedves öregem, el kell viselnünk, mint oly sok háborús veszedelmet; keményen és félelem nélkül nézzünk szemébe a kaszásnak, és próbált férfiként álljuk ki azt, amit ránk mértek. Vigasztaljon Isten, jó barátom, mennyire szeretnék látni! Igaz barátod

Damjanich

5. Dessewffy Arisztid

levelének fennmaradt töredéke

Az a bizonyos evőeszköz, amellyel Tonim (*Dessewffy első felesége és unokahúga, Újházy*

Antónia - a kötet szerk.) mindig étkezett, a női óra, amellyel Kálmán (Dessewffy Kálmán, a vértanú testvére - a kötet szerk.) Velencében megtisztelte, üvegképekkel díszített ágya, az éjjeliszekrény és a kockadíszes adassék nagyon szeretett feleségemnek, Emmának (Dessewffy második feleségének, Szinnyei Merse Emmának -a kötet szerk.) A többivel Albert fivérem (Dessewffy Albert volt testőr; a vértanú öccse - a kötet szerk.) rendelkezzen belátása szerint, csak a Kálmán fivérem javára szóló megjegyzés a végrendeletben maradjon meg.

6. Kiss Ernő

levele lányának, Bobor Györgynének

Kedves jó Róza!

Megadás Isten akaratában (*ez a levél október 5-ről való - a kötet szerk.*) illik egy vallásos, művelt asszonyhoz. Ezért kérek téged, ha csak egy kicsit szeretsz: mellőzz minden hiábavaló exaltációt, hanem őrizd meg egészségedet gyermekeidnek és téged forrón szerető atyádnak
Ernő

(részlet az aradi minorita rendház naplójából)

A három áldozat arcra borulva, Kiss Ernő hátrabukva feküdt a sánc árkában a nap lementéig. Kiss Ernőt a lövések közléről érték, bőrébe fúródott a lópor, s a füst befeketítette arcát.

7. Nagysándor József

levele Vinkler Brunó minorita szerzetesnek

Kedves tisztelendő úr - tisztelt barátom!

Szíves ígérete szerint méltóztassék Pestre Schmidt János rokonomnak, Kalocsára Nagysándor Imre érseki orvos bátyámnak s Lugosra Ungváry János rokonomnak néhány vigasztaló sorokat írni; ezen fésűt és inggombot szíveskedjék a bizonyos pesti irományokkal s gyűrűvel (*mivel Nagysándor József az unokahúgát akarta feleségül venni, külön esketési engedélyt kellett kérnie az esztergomi érsekségtől. Ezt az engedélyt és a jegygyűrűt küldte vissza, mint erről Vinkler Brunó minorita szerzetes visszaemlékezéseiből értesülhetünk... - a kötet szerk.*) elküldeni, ezekre kéri tisztelő barátja

Nagysándor József

8. Poeltenberg Ernő

levele feleségének, Arad, 1849 október 5. (részlet)

Te is, hön szeretett Pauline-om, érzem! megbocsátod mindazt a keserűséget, amit életemben okoztam neked! Megbocsátod, hiszen mindig a jóság angyala voltál! - Ó, mennyire fáj a szívem, hogy nem láthatlak, nem csókolhatlak többé.

Légy hát erős, jó Pauline-om, légy erős irántam érzett szereteted kedvéért, gondold meg, hogy gyerekeid vannak! hogy értük kell élned!!

Szerencsétlen Ernőd

9. Vécsey Károly

levele feleségének (részlet)

Drága, imádott Linám! szeretett, erényes, legkedvesebb feleségem! Látom, ez életem utolsó

pillanata - meg kell hálnom, tehát még egyszer Isten veled, óvjon Isten, vezessen minden lépésedben utolsó leheletem, Lina, hogy odaát egy jobb életben bizonyosan újra egyesülünk. - Isten veled, jó lélek; és bocsáss meg mindazért a fájdalomért, amit talán akaratlanul is okoztam neked; csókollak, csókolom kedves lányomat - lányodat -, Gizellát. Isten veled.

Október 6. reggel 6 órakor

Szerencsétlen Károlyod

10. **Aulich Lajos**

(Vinkler Brúnó minorita szerzetes visszaemlékezése) (részlet)

A vizsgálaton vagy kihallgatáson a haditörvényszék minden kérdésére ez volt a válasza:
„Királyom parancsára esküdtem hűséget a magyar alkotmányra - s eskümet halálomig meg kell tartanom.”

Úgy is volt, mert az esküt szem előtt tartva élte utolsó percéig híve volt az ügynek.

11. **Török Ignác** tábornok

(Baló Béni református lelkész visszaemlékezése Kacziány Géza lejegyzésében) (részlet)

...Török fejéről lehull parókája, mely kopasz fejét fődte. A hideg őszi levegőtől az agg katona sírógörcsöt kapott.

- Nem szégyelli magát - kiáltott rá Tichy a lóról -, sírni, mint egy gyerek!

Török kiegyenesedett, befödve fejét.

- Szégyellje magát ön, hóhérlegény! S ezzel büszkén ment a bitó alá, miután bajtársait előbb sorban megcsókolta. Amint a kötelet nyakára tették, szívszélhűdés érte, s mint halottat kötötték föl.

12. **Knezic Károly**

(Baló Béni református lelkész visszaemlékezése Kacziány Géza lejegyzésében)(részlet)

Knezic Károly eddig folyton imádkozott magában. Ő volt az egyetlen, ki szemüveget viselt, s ez leesett szeméről, mikor a porkoláb őt (a reglement rendelkezése szerint) odaszította a hóhérlegényekhez.

Knezic utánahajolt, hogy fölvegye.

- Hagyja ott! - rivallt rá Tichy őrnagy.

- Lát maga az akasztófán úgylis.

Knezic megvetőleg nézett rá, s fellépett a zsámolyra. Pár perc múlva ő is az örök bíró előtt állott.

13. **Láhner György**

(Baló Béni református lelkész visszaemlékezése Kacziány Géza lejegyzésében) (részlet)

Harmadik áldozat Láhner volt, ki nagy léleknyugalommal halt meg.

(Johann Schükl cs. kir. hadbíró százados igazolása Franz Bott hóhérnak Láhner György kivégzéséről)

Bizonyítvány

mellyel igazoljuk, hogy Franz Bott hóhér 1849. október 6-án felségsértés büntette miatt halálra ítélte Láhner Györgyöt Aradon kötél által kivégezte, és e foglalatosságánál a kellő

ügyességet és jártasságot tanúsította.

Ezt saját kezű aláírásunkkal hitelesítjük. A cs. kir. katonai különleges vizsgáló bizottság részéről:
Arad, 1849. október 6. Schükl hadbíró százados Josef Tichy őrnagy a cs. kir. 25.
sorgyalogezredben

Hátha, egyszer mégis a költőnek lesz igaza?

*Hiszen magyar, oláh, szláv bánat
Mindigre egy bánat marad...*

*Dunának, Oltnak egy a hangja,
morajos, halk, halotti hang...*

Ez Adytól a Magyar jakobinus dala. S a vértanúkra emlékezzünk büszkén.

dcs

Kisboldogasszony napi búcsú Gyergyószentmiklóson

Nagy megtiszteltetés volt számomra Puskás Attila vikárius, örmény katolikus plébános úr és Hajdó István római katolikus főesperes úr meghívása szeptember 7-re, a Kisboldogasszony napi búcsúra.

Bár csak néhány napja tértem vissza Erdélyből, mégis úgy éreztem, hogy a legnagyobb örmény katolikus közösség búcsúján együtt kell imádkozzam a közösség tagjaival a közösség megmaradásaért, a régen várt örmény katolikus plébános s egyúttal vikárius Úrért. Műemlék templomunk zsúfolásig megtelt a hívekkel, vendégekkel.

Az örmény szertartás szerinti szentmise magyar nyelven - örmény betétekkel - lehetőséget adott a hívek lelki együttműködésére. Mert értették és mert megtartották hűségüket őseik rítusához. Így vált mindenki számára igazán búcsúvá az együttimádkozás. A kórus gyönyörű saragánjai könnyeket csalt a szemekbe, de úgyszintén a méltóságteljes körmenet a templom körül, a cinteremben, magyar egyházi énekekkel. A vörösköpönyegesek szép felvonulása csak fokozta az amúgy is felemelő ünnepséget.

A szentmise után a híveket az Egyháztanács és az Oltáregylet vendégelte meg a Plébánián, ahol mód nyílt megtekinteni a plébánia felújítási munkálatait, hogy mielőbb elfoglalhassa székhelyét Puskás Attila plébános úr. Díszebéd és vacsora, bensőséges beszélgetések, találkozások, valamint az elmúlt napok súlyos viharkárainak magtekintése az örmény katolikus temetőben, tették sűrűvé a 48 órás villámlátogatás programját.

De minden fáradságot megér egy őseinkhez hű és méltó közösséggel való együttlét, amely mindenkit csak megerősít hitében. Mert csak így érdemes élni.

Köszönöm az élményt és megerősítést.

dr. Issekutz Sarolta

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület elnöke

Régi örmény sírok a szilágymegyei Zsomboron

Gyermekkorom egyik varázslatos barangolásából hazatérve bukkantam rá a rejtőzködő kis ligetre, ahol ősrégi mohos sírkövek keltették fel a romantikus irodalommal táplált képzeletemet. Kíváncsi izgalommal kezdtem betűzni a nehezen olvasható neveket; ha ma már nem is emlékezem rájuk, de akkor ismerősen hangzottak, valahogy úgy, ahogyan a baráti vagy éppen rokon örmény családok nevei, mint a Donogán vagy Gogomán, Asgyán vagy Fugulyán.

7 vagy 8 sírkövet számláltam meg akkor. Most, amikor sok évtized után újra felkerestem gyermekkorom csodálatos helyeit, az örmény temetőt is látni akartam. Alig találtam rá. Már-már feladtam a keresést, amikor egy kedves régi ismerős segítségemre jött. A mellig érő fűben (hogyan is nőhetett meg így ebben az aszályban?) nehéz volt felfedezni az egykori temető maradványait.

Már csak két sírkövet találtam, abból is az egyiket, az újabbat ledőlve. A régebbi sírkövön a nehezen kibetűzhető felírat Pálfy Izsák nevét örökíti meg, az újabbik, ledőlt kövön Potyi (Potyó?) Pál neve olvasható, akinek felesége, Horváth Karolina állított emléket. Az alig látható évszám 1863 (?) Régebben tudták néhányan, hogy a hegyen az egykori örmény közösség temetője búvik meg, de a legöregebb falubeli sem emlékezett arra, hogy ott valaha valaki is élő örménnyel találkozott volna. Hogy mi lett ezekkel a családokkal, senki sem tudta megmondani.

Zsombornak nem csupán ez az egy elhagyott temetője van. Erre a sorsra jutott az egykori zsidó temető is, miután a hitközösség tagjait elsodorta a kegyetlen történelem; ugyanúgy az egykori Pásztóhy család sírkertje, amely a szocialista korszak romboló szellemének esett áldozatul. De féltő, hogy hamarosan ez lesz a sorsa a református temetőnek is, hiszen a sok évszázadot megélt református közösség már csak 5-6 családból áll, azoknak is csak az idősebbje vigyázza az öreg templom rekedt harangszavát.

Elképzelhető, hogy az egykor oly kedvelt üdülőhely, ahová még a Nagy Fejedelem is elment megrokkant egészségét gyógyíttatni, nemsokára az elhagyott temetők falujaként lesz ismert.

Cuibus Ilona Éva
nyugdíjas tanárnő
Kolozsvár

Ávedik Lukács Erzsébetváros monográfiája című könyvében a gyönyörű (ma már csak másfél tornyú) templom elkészültének leírása alkalmából ezt írja:

Befejezve állott az impozáns templom a hívek örömeire, a későbbi nemzedékek megszívlelendő intelmére, hogy sohase teljesedjenek be rajtuk a költő ama fájó igéi:

Hisz boltívem, mely ég felé néz,
Nem volt egyéb: egy összetett kéz
Szelíden felfogva a mennyet,
Mely buzgó hitre ide lebbent.
Most óriás sírkő vagyok csak,
Hitét gyászolva századoknak
És a mai langy nemzedékek
A meghalt hit hamvából élnek.

(Ávedik Lukács a vers szerzőjéül (*Mindszenty*) szignót ad meg a könyvben fogalmunk sincs, ki lehetett az illető - a szerk.)

Hírek

Genealógia

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szeretné megjelentetni a Gudenus János József Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája pótkötetét, de a nagy érdeklődésre tekintettel tervezzük a javított, bővített kiadást is. Kérjük az érintett - különösképpen a Pászákász, Petráskó és Rátz családokat - , hogy a hiányzó adatokat küldjék meg a szerkesztőség címére.

Kérjük, mindenki jelezze, ha téves adatot észlelt.

Előkészületeket folytatunk, hogy elkészülhessen az Örmény eredetű családok genealógiája című kiadvány, mint az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat része. Kérjük tehát a családok jelentkezését, akár Gudenus János József genealógus (1211 Budapest, Kiss János altb. u. 61.), akár a szerkesztőség címén. Kérjük az iratokat (fénymásolatukat), adatokat mellékelni.

Szakácskönyv

Az EÖGYKE megkezdte egy „Erdélyi magyarörmény szakácskönyv” előkészítő munkálatait. Kérjük, küldjenek recepteket! A szerkesztőség címére érkező recepteket a tervezett könyv szerkesztői fogják kiválogatni; nyilvánvaló, hogy ugyanazon étel többféle recept szerint is készülhet, ám egyetlen ételről nem szükséges húsz-harminc leírást közölni, néhányat-táj, családi szokás, vagy időrend szerint eltérőt - azonban igen. Ezt a válogatást a könyv összeállítói végzik el, akik kérik: a recepteket névvel aláírva küldjék be, hiszen a szakácskönyv hitelességét is az fogja biztosítani, hogy aki receptet ad meg, annak a neve is ott szerepel - a könyvben is.

Ki kicsoda?

Kéréssel és felhívással fordulunk Önökhöz!

Az EÖGYKE hozzákezdett a Magyarörmény ki kicsoda című kiadvány összeállításához, amelyben az örmény gyökerekkel rendelkező híresebb, nevesebb embereket szeretnénk összegyűjteni. Hosszantartó és felelősségteljes munka ez. Kérünk mindenkit, aki tud olyan, említésre valóban méltó emberről, aki örmény gyökerekkel rendelkezik, az adatokat juttassa el a szerkesztőségbe. Kérjük: az adott személy nevét, születése évét és helyét, az örmény vonatkozás jelzését (milyen örmény családok leszármazottja az illető), végzettsége, képesítése, szakmai vagy tudományos fokozatai megjelölését, valamint tevékenysége rövid leírását (negyed- vagy fél oldalon). Indokolt esetben természetesen ez hosszabb is lehet. Kérjük, jelezze az adatok forrását, és a dokumentumok létét: van-e az adott személlyel kapcsolatban valamiféle dokumentum (valamint kép, fénykép, stb.) a birtokában. Kérjük, írja meg címét, elérhetőségét is, hogy az adatokat hitelesíteni, az esetleges dokumentumokat felkeresni (másoltatni) tudjuk. Kiket keresünk?

Magyarörmény származású, nevezetes személyeket, akik megbecsülést vívtak ki maguknak s akiről illik, vagy illenék tudnunk: a magyarörmény múlt, közelmúlt és jelen tudományos, politikai, közéleti, gazdasági, oktatási, hadi, egyházi, művészeti, irodalmi, kiemelkedő társadalmi tevékenységű alakjait. Kérésünket ismételjük több lapszámon át, hiszen tudjuk, hogy az adatolás nem könnyű munka. A beérkező anyagokat az EÖGYKE által erre a célra kijelölt bizottság fogja kezelni, amely eldönti, hogy végső soron ki az, aki bekerül a Magyarörmény ki kicsoda című kiadványba. Segítségüket előre is köszönjük!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Postacím: 1251 Budapest Pf., 70.

E-mail: magyar.ormeny@axelero.hu fax: 201-2401.

Szeptember 27-én 17 órakor ünnepi örmény katolikus szentmisén vettünk részt *Fogolykiváltó Boldogasszony napi búcsú* alkalmából az Orlay u-i Örmény Katolikus Templomunkban. P. Vahan Hovagimian plébános úr Leszkovszky Pál kiségitő lelkésszel közösen celebrált miséje után az Országos Örmény Önkormányzat által rendezett ünnepségre került sor a templomunkban, Örményország függetlensége kikiáltásának 12. évfordulója alkalmából. Dr. Dzsotjánné Krajcsír Piroska előadásában összefogottan mutatta be azt a nehéz, tragédiákkal terhes utat, amely az évszázadok során meggyötört örménység függetlenségének kikiáltásához, az Örmény Köztársaság létrejöttéhez vezetett. Az ünnepség fogadással zárult a plébániánkon, a csodás műtárgyak között, melyet magyarörmény őseink adományoztak örmény katolikus egyházunknak.

Lapzárta utáni gyorsjelentés

a szept. 30-án du. 17 órakor megnyílt Budapest Főváros XII. ker. Örmény Önkormányzat *Örmény arcok, örmény szemek* c. kiállítása megnyitójáról.
/ Helyszín: XII. kerületi Művelődési Központ, XII. Csörsz u. 18. kupolaterme. Nyitva: október 6. napjáig naponta 10-18 óráig./

A kupolateremhez méltó kiállítás, az archív fotók, az örmény genealógia képírásban méltán aratott nagy sikert. /A kiállítást az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület rendezte./ A harmadik ciklusát élő kerületi örmény kisebbségi önkormányzat elnöke, Csíkszentgyörgyi-Ficzus Margit hatásos bevezetőjében összefogottan mutatta be az őshazát, a hazai örmény kisebbség történelmét, hányattatását. Így vált e rendezvény végre hiánypótlóvá a XII. kerületben, ugyanis az elmúlt két ciklusban ez elmaradt.

Kiemelkedő volt Kátainé Szilvay Ingrid zongoraművész előadása, nemcsak a zongorán, de énekhangszerén is. Megkomponált műsora a sok viszontagságot megélt örmény és magyar nép sorsközösségére is rávilágított. Az egyúttal az Aradi Vértanukra is emlékező műsor koreográfiája, az emlékezés és kegyelet lángja sokak szemében csillantott meg könnyeket. Pazar örmény fogadás zárta a közel másfélszáz érdeklődőt vonzó rendezvényt. Jó volt együtt lenni.

Zsúfolt klubest

Igen gazdag műsorral várta közönségét szeptemberben a Fővárosi Örmény Klub. A szeptember 18-án megtartott klubesten tulajdonképpen két téma szerepelt, de az ott töltött idő valójában három, különböző szempontból mind érdekes és hangsúlyos részre oszlott.

A meghirdetett program szerint Murádin László kolozsvári nyelvész mutatta be a Bécsben élő dr. Száva Tibor Sándor közelmúltban megjelent könyvét, amelynek címe *A szépvízi magyarörmények nyomában*. Hadd fogalmazzunk így: „egyszerű” könyvbemutató helyett kaptunk a nyelvész professzortól egy széleskörű, kultúrtörténeti kitekintéssel fűszerezett, élvezetes előadást (az előadás rövidített változatát a továbbiakban olvashatják.)

Nem kevésbé volt érdekes a szerző felszólalása; Száva Tibor Sándor ecsetelte a családkutatás akadályait és buktatóit, amelyeket távolról sem szabad lekicsinyelni. Elég, ha arra gondolunk, hogy a magyar, vagy részben magyar lakosságú települések, illetve a katolikus-református-unitárius plébániák-parókiák stb. anyakönyveinek miféle sors jutott Romániában az utóbbi évtizedekben.

Egyéni véleményként hadd tegyük hozzá: nemcsak a nyomatúnt születési-keresztelési-házasság- vagy halotti bizonyítványok, de az erdélyi magyarörmények belterjes házassági szokásai, valamint a különféle, részben örmény, részben török, román, lengyel stb. ragadványként hozott családnevek alakulása, változása, később magyarosítása is elég gondot okozhat a kutatóknak. Példaként csak kettőt említünk, amelyekben magunk is érdekeltek vagyunk; A Császár-Zakariás család című rész első megállapítása, hogy a család eredeti neve Chonthikár volt, így aztán az egyes személyek tárgyalása kezdődik Khonthikár Ádámmal (ez a bizonyos „ch” - „kh” nem a szerző Száva Tibor figyelmetlensége, hanem a zűrzavar bizonyítéka!), majd váltakozva következik Császár, Khonthikár, (Császár) Zakariás, (Khonthikár) Császár, majd végül (többnyire) Zakariás... Elég bonyolult?

Ehhez képest például a Dájbukát (Ágoposa) Dályai szinte egyszerű, hogy aztán következzen a Dávid család, amelynél már „gyerekjáték” az egész: a szerzőnek „csak” annyit kellett kiderítenie és tisztázni, hogy a Dávid nem a szép, latinosan ejtett zsoltáros Dávid király, hanem a Távit örmény keresztnév s Erdélybe elsőként Szdephán Távitán jött bé.

De ne menjünk végig az egész könyvön, hiszen ugyanígy említhetnénk a Lázár (Ánisor), a Persián (Dsumerd) családot, vagy éppen a szerzőt, az első nekifutásra Száva (Isáák) családot, ahol rögtön elsőként (Cheuli) Isahag Szávojenecz, majd Ohánnesz (Bábu) Száhágencz, vagy Isáák (Mádzuni) Domokos szerepel, mire - Isáák (Száva) és Száva (Isáák) névalakokon át - végre a szerteágazó család egyértelműen megállapodik a Száva alaknál.

Azt hinné az ember, hogy a klubest következő része valami egészen másról szól. Ugyanis Novák Ferenc koreográfus, a Honvéd Együttes művészeti vezetője (sokak számára, bizalmasabban: Novák Tata) mesélt... Miről? Szamosújvári gyermekkoráról és fiatalkori élményeiről, a világot évtizedek óta járó Honvéd Együttes különféle élményeiről, találkozásokról, magyar- s nem magyarajkú örményekről, valamint arról, hogy ma is készít magának hurutos levest.

- Nem ángádzsáburt - tette hozzá, tapasztalt szamosújvári örményhez illően - hanem csak hurutoslevest, mert nincs türelmem a fülecskéket böngyörgetni.

Arra a kérdésre, hogy készít-e hurutot, Novák Ferenc azt felelte, hogy vásárolja, néha Szamosújvárott, legutóbb pedig Gyergyószentmiklóson.

- Igen, de abban nincs elég petrezselyem-zöldje - vágott közbe Borszéki Béla klubtársunk s ebben pedig neki volt igaza.

Mint azonban kiderült, a csíksomlyói rock-opera előadásán (István a király) viszont volt elég tehetség, tűz és lelkesedés, valamint a román közlekedési rendőrség részéről igen kiváló lebonyolítás.

Az egész szeptember 18-i klubest kiváló és érdekes volt. Beszámolóknak azt a címet adtuk, hogy „zsúfolt” s ez nem csupán arra vonatkozik, hogy a Semmelweis-utcai Bartók-terem ismét színültig megtelt. Zsúfolt volt ez a klubest - és nem csak ez, hanem számos korábbi - átvitt értelemben is, tartalmilag. Arra, hogy klubszerűen hozzászóljanak mások, hogy kérdezzenek - apróságokat - a három remek résztvevő közül bármelyiktől, már sem energia, sem idő nem jutott.

dcs

Murádin László
könyvbemutató előadása

(részletek)

Mindigis élt és él bennem a remény, hogy egyszer akad egy jól képzett, tehetséges történész, aki

tudományos igénnyel megírja az erdélyi örmények történetét, aki a több mint három ezres nagyságrendű könyv, tanulmány, cikk adatait, megállapításait megrostálva, az érdembelieket kiemelve, a tévedéseket elvetve, az erdélyi örmények történetéről tudományos igényű monográfiát ír. Most úgy látom, hogy *dr. Száva Tibor-Sándor: Szépvízi magyarörmények nyomában* című könyve ebben a megálmodott nagymonográfiában szinte változtatás nélkül - beilleszthető része, fejezete lesz. Könyve ugyanis alapos, tudományos igénnyel megírt munka.

Igaz ugyan, hogy a szerző a Bevezetőben szerényen úgy vélekedik, hogy „ez a mostani monográfia is felsorakozik az eddig megjelent sok értékes közlés és helytörténeti írás mellé azzal a céllal, hogy olyan pótlólagos ismereteket adjon közre Csíkszépvíz és Gyergyószentmiklós magyarörményeinek életéből, amelyek még nem kerültek a nyilvánosság elé”. Magam úgy vélem, az itt bemutatásra kerülő könyv több ennél: tudományos igényű, önelvű kiadvány, tudományos munka. Nemcsak szép könyv, jó könyv is.

Miként az ilyen jellegű könyvekben általában történni szokott, a szerző „Rövid visszpillantás” címen röviden felvázolja az örmény exodus történetét, ezek egy részének „erdélyi honfoglalását”.

Köztudomású, hogy 1672-ben I. Apafi Mihály fejedelem a tatárpusztítás és belső villongás következtében meggyérült lakosság pótlására, a kereskedelem fellendítésére a Moldvából bevándorló örmények részére letelepedési okmányt ad, és ennek alapján jönnek létre a szépvízi, a gyergyószentmiklósi, az ebesfalvi (mai erzsébetvárosi), a kézdivásárhely-kantai, a besztercei, Besztercéről elköltöző, Szamosújvár városát felépítő örmény kolóniák, közösségek. A letelepedés természetesen nem tehető a korábban általánosan elfogadott 1672-es évre, az Erdélybe való beszivárgás évtizedekkel azelőtt megkezdődött, az 1672-es év csupán a megtelepedés okmányszerű rögzítése.

Ebből a fejezetből a szerző könyve tárgyához szorosan hozzátartozik az a rész, amely Szépvízre vonatkozik, s amelyet a „Csíkszépvízi örmény gyökerek” című fejezetben teljesít ki. Adatai az 1723-tól kezdődő anyakönyvek beírásain alapulnak, ezek történeti hűséggel fedik a valóságot.

Csíkszépvízen 1668-69-ben megközelítőleg 330 főnyi örménység telepedett meg, akik a közép- és dél-moldvai területekről a Gyimesi-szoroson át jöttek Szépvízre, de bizonyos részeik átköltöztek Gyergyószentmiklósról. A szépvízi és a gyergyói örménység között szoros a kapcsolat, egyes családok elköltöznek, más családok visszaköltöznek az említett helységekre. A szerző - tanulmányozva a szépvízi és a gyergyószentmiklósi anyakönyveket - megállapítja, hogy az egyes családok ezekben a helységekre vegyesen fordulnak elő, olykor a család egyik ága Szépvízen, a másik ága Gyergyószentmiklóson él. Ez teszi érthetővé, hogy a szerző az egyes szépvízi családok bemutatásakor, a tárgyalás körébe bevonja egy-egy család gyergyói, esetlegesen más helységekre költözött ágát is, kibontja, majd összefogja a rokoni szálakat.

Természetesen van egy-két olyan családnév, amely csak Szépvízen fordul elő, mint például a Kosztin, Kozocsa, Persián, Porumb, Potoczky család, de ugyanezt el lehet mondani, hogy vannak sajátosan gyergyói örmény nevek is, mint pl. az Ávéd, Czárán, Buslig, Cziffra, Dobribán, Revucz, Sáska, Szarukán, Szekula, Ulián, Vákár, Verzár. Mindennek ellenére az egyes örmény eredetű családok rokoni viszonya Székelyföld településeire általában jellemző. (Ahogy mondani szokták, ha két örményszármazású egyén összejön, s kissé megkaparják a családfát, előidézve elődöket, közeli családtagokat, mindjárt kiderül, hogy rokonok.) /.../

A szerzőnek, dr. Száva Tibornak nem kis erőfeszítésébe kerülhetett, hogy kibogozza a változó nevű leszármazottak rokonsági összetartozását, s főleg a magyarosított nevű örmények megkülönböztetését, szétválasztását az ugyanilyen nevű nem örmény származású magyar családoktól. Egy Ákoncz, egy Amirás, egy Dajbukát, egy Patrubány nevű személyről azonnal feltételezzük az örmény származást, de egy Fejér, egy Dávid, egy Császár, egy Keresztes, sőt egy

Lázár, Zakariás, vagy akár egy Száva nevű személy nem feltétlenül örmény, az ilyen nevű magyar családok száma is gyakori. Száva Tibor nagy érdeme, hogy bámulatos biztonsággal választja szét az örmény származású magyar és az örménységtől független magyar családokat. / .../

A szerző megállapítja: „A több mint 300 éves múlttal rendelkező örmény származású egyének ma már nem örmények, se nem magyarörmények vagy örménymagyarok, hanem magyarok vagy legfennebb örményszármazású magyarok. Bennük elhalványult az örmény származás tudata is... magyarnak érzik magukat lelkükben, s ezt vallják tetteikben is. Írni, olvasni örményül már nagyon régen nem tudnak, s beszélni sem legalább már 150 éve. Amit beszéltek a dédszülők, az is tanult örmény volt...” E túlzottan általánosító megállapítás csak részben igaz. A magát ma magyarnak valló örmény eredetű közösség nagy részében még ma is él az örmény származás tudata, rájuk a kettős identitástudat jellemző: büszkék magyarságukra, de nagy többségük örmény származását nem tagadja, sőt valamilyen homályos, nosztalgikus életerzést kelt benne. Továbbá nagy általánosságban az is lehetséges, hogy az erdélyi örménység többsége már 150 éve nem beszéli anyanyelvét, de egyes személyekre lebontva ez az általánosító megállapítás nem állja meg a helyét. A saját tapasztalatomból tudom, hogy nagybátyám feleségének a szülei még 1944 őszén is örményül beszéltek egymás közt, sőt lányuk, a nagynéném is többé-kevésbé törte az örmény nyelvet. Hogy milyen örmény nyelvet beszéltek, az már egészen más kérdés. Az azonban bizonyos, nem az iskolában tanulták, ilyen iskola Páncélcsehen nem is volt, a mészáros mesterségét végző Pictor család tagjai a hét elemi osztályt magyar tannyelvű iskolában végezték.

S itt kell kitérnünk a nyelv kérdésére. Van ugyanis a Száva könyvének a témához szervesen nem tartozó, de igen érdekes fejezete: Milyen nyelvet beszéltek a magyarörmények ősei? Nyilvánvalóan az „őseink” szón az 1670-es években betelepülő örményeket érti, hiszen távoli őseink, a 13. században Aniból exodusra kényszerülő örménység minden bizonnyal örményül beszélt. A kérdés természetesen az, hogy mi történt a 13. századtól ezzel az örmény nyelvvél a 20. századig, a nyelvváltás korszakáig, amikor is a mai leszármazottak az új hazában nyelvváltás következtében magyarul vagy románul, lengyelül vagy törökül beszélnek. Száva tétele tulajdonképpen az, hogy nem egyszeri, hanem kettős nyelvváltás történt. /.../

A fenti tétel bizonyítására Szávának részint logikai, részint nyelvészeti érvei vannak. Az örmények - írja - „nem lettek mostohák hosszú ideig eredeti nyelvükhöz, amit Aniból hoztak magukkal, de egy idegen környezetbe került kis néptöredék szükségszerűen el kellett, hogy fogadja a nagyobb népesség nyelvi befolyását”. Ezzel egyet is érthetünk, ám a valamilyen fokú nyelvi befolyástól a teljes nyelvváltásig hosszú az út. Vajon a 125 éves krími tartózkodás elég volt-e bizonyos fokú nyelvi hatáson túl a teljes nyelvváltásig? Ehhez Moldvában megannyi év sem volt elegendő. Még Erdélyben is 250 év kellett hozzá, tudva azt, hogy Krímben is, Moldvában is az örmények százalékaránya magasabb volt, mint a 18. században Erdélyben. A civilizációs környezet is egészen más volt.

A nyelvváltás hosszú folyamat, megelőzi a szókincsbeli hatás, mindkét nyelv ismerete, azaz a kétnyelvűség, s csak ezt követi az egyik nyelv feledése, a többségi nyelv érvényesítése az érintkezésben. /.../

E kitérő után kérdezhetné valaki tőlem is: milyen nyelven beszéltek az Erdélybe betelepülő örmény őseink? Feltételezem, hogy örményül, de bizonyítani nem tudom (nemcsak a csángók, hanem az erdélyi szászok is megőrizték 700 éven át nyelvüket). Ennek megállapításához egy több nyelvet beszélő armenológusra lenne szükség. /.../

Ha a könyv említett fejezete nem is oldja meg a kérdést, igen nagy érdeme, hogy felhívta rá a figyelmet.

Még egyszer megismétlem: Száva Tibor könyve nemcsak szép, jó könyv is. Figyelmükbe ajánlom.

Murádin László

dr. Száva Tibor-Sándor; Szépvízi magyarörmények nyomában - Bécs, 2003. 308 lap + melléklet

Az örmény csipke

Az ötvösség, a kőfaragás, a szőnyegszövés mellett Örményországban az egyik legősibb, legelterjedtebb népművészeti ág a csipkekészítés. A hópehelyhez hasonlítható, szappanhab-könnyűségű, finom örmény csipkék mintázata igen választékos. A szokásos vékony, szorosra sodrott pamut- vagy selyemfonalból egyszerű varrótűvel készítik. Bizonyos, hogy a régi idők asszonyai, akik a csipkekészítés sokféle módját ismerték, azért éppen a varrótűt választották, mert a finom, vékony tű ősidők óta alapvető eszköz. (Már a cromagnoni őseink 30-40 ezer éves leletei között is megtaláljuk.)

Nem tudjuk, mikor született az örmény csipkekészítés mestersége, de kétségtelen, hogy sok évszázados múltra tekint vissza. Már Urartu állam Kr. e. 9-6-ik századi falfestményein, féldomborművein, szoborfiguráin is felfedezhetjük az ábrázolt ruhákon a csipkedíszítés elemeit.

A varrott csipke elterjedtségéről tanúskodik az ősi kéziratos könyvek számos miniatúrája is, amely az örmény viselettörténet legfontosabb forrásmunkája. A középkori arab történészek és utazók megjegyzik, hogy sehol másutt nem csinálnak olyan csipkét, mint Örményországban, amelyet Keleten, Görögországban, Olaszországban és másutt adnak el. Ismeretes, hogy a 18-19-ik században a párizsi, londoni, sőt a New York-i divat hölgyek körében is nagyon népszerű volt az örmény csipke.

Igen lényeges, hogy a csipkeminták szinte pontosan ismétlik a híres, örményországi áttört faragású kőkeresztek motívumait.

Az asszonyok ügyesen folytatták és fejlesztették tovább más anyagban a kereszténnyé vált formavilág, tehát a régi örmény kőfaragók lenyűgöző művészetét.

A csipkevarrás munkaigényes foglalatosság: egy harminc-negyven centiméter átmérőjű darab legalább egy hónapig készül. Ezért volt a csipke mindig olyan értékes. A háziak jólétét abból ítélték meg, mennyi különféle terítő, takaró, futó díszítette a lakást.

„A csipkekészítés olyan, hogyha egyszer belekóstol valaki, egyre jobban megkedveli” - állítják olyan örmény csipkekészítők, akik ezt a tevékenységet aktívan űzik. Azt mondják, megnyugtató foglalatosság, segít elterelni a figyelmet a mindennapi gondolatokról, és egy rohanó, idegeket túlterhelő korban ez igazi orvosság. Van olyan, akinek annyira kedves foglalatosságává lett, hogy még járműveken is ezzel foglalkozik.

A felszerelés roppant egyszerű, a tű és a cérna még a legkisebb táskában is elfér. Újabban, függetlenül attól, hogy hol készül a csipke, nem mindig mondhatjuk, hogy „ez Erzerumból származik, tehát az erzerumi iskolát képviseli”. A csipkevarró (újabban egyre-másra horgoló) nők között nagyon sok ugyanis az árva, az üldözések, vagy földrengés miatt hontalanná vált, aki - ha rákap a készítésére, a nemzeti-családi hagyományokon túl a formavilágot egyéni módon fejleszti tovább. Azokat a fogásokat, alakzatokat, amelyeket gyermekkorában megtanult mondjuk az édesanyjától, másoktól átvett, ellesett megoldásokkal fejleszti tovább s közben saját, belső indíttatású ötleteire is támaszkodik. Mindenkitől átvesz bizonyos fogásokat, formákat, motívumokat.

Így él tovább a népművészet.

Az 1970-es években az akkori szovjet Örményországban egyéni, kevert stílus jellemezte például Ofik Bulikjan csipkéit.

Finom vani csipkét készített Arpenik Marabjan volt tanítónő. Vani származású anyja hivatásos csipkekészítő volt, Arpenik tehát kicsi korától kezdve tökéletesen elsajátította a különösen bonyolult mintákkal dolgozó vani iskola technikáját.

Egyes helyeken - korábbi évszázadok örmény szokása szerint - a megbecsült vendégnek mosakodáshoz több méter csipkés törölközőt adtak.

Nagy a csipke szerepe a közelmúlt nemzeti viseletében is. A nők selyem vagy bársony fejrevalót hordtak, amelynek homlokrészét növényi motívumokat ábrázoló csipke díszítette. Korábban népszerű volt az olyan csipkekendő is, amely a fejre vetve eltakarta a nők arcát, és majdnem a ruhájuk aljáig ért. Míg a felsőruhát rendszerint hímzés díszítette, a fehérnemű csakis csipkés volt.

(cikkünk az 1970-es években működő Anus Sarambejan muzeológus Magyarországon megjelent nyilatkozatából vett információk felhasználásával készült-a szerk.)

Utánnomás a kolozsvári Szabadság c. lap 2003. július 5-i számából

Kolozsvári festők sikere Bukarestben Dobribán Emil WTC nagydíjas

A bukaresti World Trade Center (WTCB), ahogyan a képzőművészek látják - címmel rendezett országos művészeti vetélkedőt a WTCB, a Romániai Képzőművészek Szövetsége tagjai, valamint a képzőművészeti egyetemek végzős diákjai számára egy majdani magángyűjtemény létesítése céljából.

A premiernek számító magánkezdeményezés élénk visszhangra talált a képzőművészek körében, s a több tucatnyi beérkezett alkotásból a Viorel Marginean és Claudia Lazar összetételű rangos zsűri huszonöt pályamunkát érdemesített a verseny végső szakaszában való részvételre. A három legjobbnak ítélt munka pedig kolozsvári festők műve. A nagydíjat *Dobribán Emil*, a kolozsvári Képzőművészeti és Formatervezői Egyetem adjunktusa nyerte el *Építészet és tükröződés* című, nagyméretű 1,60x2 méteres olajképével, az utána következő pedig Calin Anton és Marius Ghenescu Karnevál, illetve Összefüggések című munkájával.

Dobribán Emil közismerten sajátos fény-és színbeszédének különösképpen kedvezett a tematika, s a művész maximálisan ki is használta az ultramodern építészeti fém-üvegkolosszus kínálta lehetőségeket. A hagyomány és a korszerűség ellentétének festői megjelenítése izgalmas művészi kihívást jelentett, amelynek látható élvezettel tett eleget. Ahogyan a hagyományos népi építészet és az erdélyi barokk építészeti elemek tükröződnek a hatalmas üvegfelületeken, több pusztán hatásos ötletnél. Általa a művész a festői megoldások és megjelenítések olyan tárházát vonultatja fel, amely egyedi, különleges látványt eredményez. Azon túl pedig a jelenség filozófiai mélységeit is sejteti. S nem utolsósorban a művész személyes hozzáállását a témához: a modernség és hagyomány együttes jelenlétének igénylését, a tradíció és a korszerűség építészeti-festői békés egymás mellettiségét, sajátos kölcsönhatásuk a képi megjelenítését, festői vonzatait.

Dobribán Emil számára egyébként az idei nyár ugyancsak termékenynek ígérkezik. A WTC nagydíjjal egy időben a művésznek a bukaresti Schiller-házban nyílt egyéni tárlata. A kiállítás

központi témája az emberi test. Az örök és kimeríthetetlen ihletforrás, amelyből a művész eddigi pályája során is sikerrel merített.

Németh Júlia

Örménymagyarok a Sóvidéken

(második rész)

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet ötödik gyermeke József (1881-1907), utód nélkül, 26 évesen, vőlegényként hunyt el. Székelyvarságon volt körjegyző, szép karrier előtt állt... Apjával egy sírban nyugszik Korondon.

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet hatodik gyermeke Lajos (1884-1937), aki ugyan korondi születésű, de már szovátai kereskedőként ismert személyiség volt 1917-ben, az egykori alsótelep 1902-ben épült vegyeskereskedési üzletének tulajdonosaként, amelyet apja vásárolt. Ő volt a Szenkovits-család szovátai ágának megalapítója. Mellékfoglalkozásként erdőkitermeléssel és bányafa, talpfa, szén magyarországi kivitelével foglalkozott. Az általában népes gyermekáldással rendelkező családban is rekorder Lajos, feleségével Filep Annával kötött házasságából (1919. október 6.) kilenc gyermek született, de csak hat érte meg a felnőttkort.

Az elsőszülött Gabriella (1913-1987) volt, aki Parajdon született, élete nagy részében tisztviselőként dolgozott Szovátán, a fürdővállalattól ment nyugdíjba, pénztárosi beosztásból. Férjezetlen volt.

A második Szenkovits Anna Mária, szintén Parajdon született (1917-1997), Szovátára ment férjhez a kereskedelembe, a városi polgári és sportéletben ismert nyáradszeredai származású Deák Sándorhoz. Házasságukból (1937. feb. 6.) született a rövid időt megélt Miklós nevű fiúk (1937-1939). A család bérelte az egykori Május 1. vegyeskereskedést, később szatócsboltta alakított kereskedelmi egységet, amelynek helyére a mai „Turist” vendéglő épült. A mellette levő épületben saját textilüzletüket működtették. A közismerten Nusi néni nevezett csaplárosnő az egykoron a család által birtokolt „Szenkovits” néven ismert vendéglőből ment nyugdíjba.

A harmadik gyermek, az 1916-ban született Magdolna ugyanabban az évben el is hunyt.

A negyedik, aki a felnőttkort megérő testvérek között a harmadik volt, szintén Magdolna (1918-1997). Kereskedelemmel foglalkozott. A meneküléskor, 1944-ben Mohácson maradt. Férje, Gaál Lajos tanító, házasságukból (1936) született Magdolna nevű lányuk (1939), akinek három fia van, név szerint Lajos, akinek két gyermeke van, Győző, szintén két utóddal, míg Ottó nőtlen.

Az ötödik gyermek a Szovátán, a vendéglátóiparban közismert Szenkovits József (1920-1969). A család nevét viselő, de a szövetkezet által bérelt Szenkovits vendéglő vezetője volt. A köztudatban, főleg az idősebb generáció által Szenka néven ismert szórakozóhely évtizedekig cigányzenével szórakoztatta vendégeit, ma főleg a fiatalok körében népszerű az itt működő Country Pub. Felesége, Ábrám Jolán szintén a vendéglőben dolgozott, korai haláláig.

Házasságukból (1952) két leány született, Margit (1952) és Anna (1954). Margitnak egy fia van, Jeremiás József (1981), autószerelő-gépkocsivezető, Anna férje Szlovenszki Gábor, Nagybanján laknak, két gyermekük Anna (1983) és Gábor (1990).

A hatodik-hetedik gyermek az ikerpár Margit és Lajos voltak, akik 1922-ben születtek és 1927-ben, illetve 1929-ben hunytak el.

Sorrendben a nyolcadik gyermek a két nevet viselő Szenkovits Ilona-Olga (1925), a család hagyományos foglalkozását nem folytató tanítónő. Férje, Fazakas Lajos matematikatanár. Nyugdíjba vonulásuk előtt Marosvásárhelyen és környékén tanítottak. Egy fiúk született, Fazakas Lajos (1950), parajdi fogorvos. Felesége, dr. Derzsi Emese (1954) belgyógyász szakorvos, a Parajdra járó asztmás betegek közismert kezelője, gyógyítója. Két gyermekük Fazakas Nimród

(1980) fogorvostanhallgató és Fazakas Zsuzsanna (1982), egyetemi hallgató, külkereskedelem szakon.

A kilencedik és egyben utolsó gyermek Szenkovits Jenő (1928). Szovátán született, népszerű kereskedőként vonult nyugdíjba 1989-ben, a Fogyasztási Szövetkezet készruha-részlegének vezetője és hosszú éveken át elárúsítója volt. 1954-ben feleségül vette Antal Erzsébet (1936) könyvelő-technikust. Mindketten hosszú éveken át egy vállalatnál dolgoztak. Két gyermekük született: Jenő (1955-1958) és Ferenc (1959), a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem matematika-asztronómia tanszékének tanára és helyettes dékánja. 1989-ben doktorált csillagászatból. Felesége a szovátai születésű Trifoi Mariánna, vegyészmérnök, a kolozsvári gyógyszerárugyár líceumában és technikumában tanárnő. Két gyermekük Annamária (1989) és Ferenc (1991), mindketten a kolozsvári Báthory Gimnázium tanulói.

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet hetedik gyermeke Szenkovits Antal (1889-1960). Korondon született, foglalkozása hagyományosan kereskedő. Végigharcolta az első világháborút. *Az Erdélyi ezredek a világháborúban 1914-1918* című, vitéz Deseő Lajos ny. tábornok a saját szerkesztésében megjelent könyv 66. oldalán ezt írja a tizedes rangig jutó, ötször kitüntetett Szenkovits Antalról : „A világháború kitörésekor vonult be a 82. gy. (gyalog) e. (ezred)-hez Székelyudvarhelyre. Tábori ezredével az orosz frontra ment, 1916-ig küzdött Oroszországban és részt vett ezredének minden ütközetében. Azután az oláh harctérre vezényelték. 1917-ben megsebesült. 1918 februárjától tábori csendőrszolgálatot teljesített Szerbiában. 1919-ben részt vett a székely felkelésben. Az 02, 03 háromszori és a K.cs.K. tulajdonosa. Őse volt Kiss Ernő tábornok, aradi vértanú.". Azt már idéztem, hogy „testvérbátyja Márton a szerbiai fronton hősi halált halt”. Antal, hazatérte után kereskedőként élt Korondon, 1947. augusztus 15-én, Nagyboldogasszony ünnepén nyitott ki utoljára. Üzletét 1948-ban államosították. Kulák volta miatt 1952. júliusától 1957-ig kilakoltatása miatt albérletben élt Korondon. Sok megpróbáltatás és politikai üldözés után 1960. június 12-én, 71 éves korában, Szentháromság napján halt meg.

Szenkovits Antal és felesége, Nyegre Juliánna Olga (1901. február 16. -1977. június 14.) népes utódtáborot hagyott maga mögött, négy fiúk és egy lányuk született, mindenikük Korondon.

Legnagyobb fiúk, Antal (1921-1947) fiatal korában Korondon apja mellett volt inas saját üzletükben a háborúba történő bevonulásáig. Végigharcolta a második világháborút, orosz fogságba esett. A szerencse azonban nem pártolt el tőle, mert csak a határszélig, pontosabban Jászvásárig vitték, ahol a Szovjetunióba szállított javakat rakták át az orosz mintára épült, széles keréktávú tehervagonokba. Szerencséjére nem volt alkalma megismerni a szovjetunióbeli foglyok embertelen életét. Aránylag rövid idő múlva, 1946 őszén szabadult. Néhány hónapig kereskedő volt 1947. január 1-én tragikus körülmények között bekövetkezett haláláig. Nőtlen volt.

Második gyermekük, Ferenc, 1922-ben született, csecsemő korában hunyt el.

A család harmadik gyermeke, az egyetlen lány, Mária Magdolna 1926 július 22-én született. Tisztviselőként dolgozott Parajdon, Erdőszentgyörgyön, Szovátán, majd Székelyudvarhelyen. Nyugdíjasként most is itt él.

Születési sorrendben a negyedik gyermek Szenkovits László (1929). Székelyudvarhelyen érettségizett, de kulák származása miatt nem tudta folytatni tanulmányait. Tanár szeretett volna lenni. Versenyvizsgával Parajdra került, ahol az 1949-1950-es tanévben matematikát tanított, majd a következő tanévben Siklódra helyezték. Hiába végzett eredményes munkát, 1952. szeptember 1-vel származása miatt felbontották munkaszerződését. Szovátára, a fürdővállalathoz került tisztviselőként. 1953 januárjában munkaszolgálatra vitték Szászváros mellé, onnan Bukarestbe került, ahol kaszárnyaépítő munkatelepen dolgozott leszereléséig, 1956-ig. Hazatérte után a szovátai ILEFOR bútorüzemhez került szállítási osztályvezetőnek. 1962-ben a szovátai Közüzemek főkönyvelője lett, 1990 január 1-én bekövetkezett nyugdíjazásáig. Péter Mártával

kötött házasságából (1952) egy fiúk és lányuk született: Szenkovits Antal László (1956) és Mária Enikő (1957). A Sepsiszentgyörgyön élő mérnök fiúnak két lánya van, Anikó (1984) és Ágnes (1989), mindketten tanulók, míg a Szovátán lakó laboráns foglalkozású lányuknak van egy leánya, Vass Ildikó (1983) egyetemi hallgató és egy fia, Vass László István (1988) tanuló.

Szenkovits Antal és Nyegre Juliánna Olga ötödik gyermeke Zoltán (1933-1991) volt, aki először a család tulajdonában levő föld megműveléséből élt Korondon, majd ugyanitt volt MTSZ-tag. 1963-ban Szovátára költözött, a víztelepen munkásként dolgozott 1991-ben bekövetkezett haláláig. Nőtlen volt.

Szenkovits Márton és Szálasi Erzsébet utolsó, nyolcadik gyermeke Anna (1891-1977). Élete három településhez kötődik. A boldog gyermek- és ifjúkor a szülőfalu Korondhoz, a családalapítás, az anyai boldogság, valamint a házaselet öröme Székelyudvarhelyhez köti, majd férje elvesztése után újbóli korondi kitérő után leánya elköltözése végleg Marosvásárhelyhez társítja. Férje Darvai Albert kereskedő. Korondra való visszatérése után a piactéren nyitott kocsmát. Három gyermeke volt, Ibolya, Magdolna és Albert. A kocsmát eladása után lányaival Marosvásárhelyre költöztek. Ibolya tisztviselőként dolgozott, férjezetlen volt. Magdolna Brassóba ment férjhez, ott van eltemetve. Házasságából egyetlen leány született, Lívia, aki jelenleg Magyarországon él. Egyetlen fia, Albert édesanyja mellett dolgozott, korai haláláig. Az ő fia, akit szintén Albertnek hívtak, Székelyudvarhelyre nősült, házasságából egy leány született, akinek jelenleg Székelyudvarhelyen kalapszalonya van.

Megállapíthatjuk, hogy a foglalkozás megválasztásában, a pályaválasztásban a tanítónak nem kellett útmutatást, tanácsot adnia a Szenkovits-nemzetségbeliek számára. Akárcsak a római birodalomban, az utódok az elődök nyomdokaiba léptek, legtöbbször a kereskedő szakmát választották.

A Szovátára letelepedett örménymagyar közösség névsora nem zárul le a Szenkovits-családdal. Időközben a közösség még gyarapodott a Dicsőszentmártonból, Fogarasról, Szamosújvárról, Gyergyószentmiklósról és a Csíkszépvízhez tartozó Borzsováról ideköltözött lakosokkal. Ha táboruk nem is népes, mégis gyarapítják a város lakosságát.

Régi örménymagyar származásúnak tekinthető a sóvidéki sóbányájáról, majd gyufagyáráról s ma már nagy turisztikai vonzásáról és gyógykezeléséről is híressé vált Parajdon a Szálasi család. A már említett Szenkovits Mártonné, Szálasi Erzsébet pályafutását a fentiekben ismertettük, testvérei Szálasi Péter és Szálasi Milli voltak, mindhárman Szálasi János és Verzár Anna gyermekei.

A ma Szovátán élő örménymagyar származású két Angi családot azért származtathatjuk e vidékről eredendőnek, mert anyai ágon a Szálasi család közvetlen leszármazottai. Szálasi Péter a korondi és szovátai Szenkovitsokkal is rokon volt. A parajdi Kenyeres Gizellát (1884-1972) vette feleségül. A Szálasi család nevével a Korondon 1942 április 27-én kiadott Kivonat a házasság anyakönyvéből című 263/1942 április 27-én, az 1939 IV.1. bejegyzés alapján kiállított okmányban találkozunk, amelyből kitűnik, hogy Szenkovits Mártonné Szálasi Erzsébet Szálasi János és Verzár Anna leánya. Szálasi Péterné Kenyeres Gizella férje elvesztése után özvegyen még hosszabb időt élt Parajdon, ahol a jelenleg Szovátán élő Angi fiúk nagyanyjuknál sokszor töltötték nyári vakációjukat.

Fekete Árpád, Szováta
(folytatjuk)

Az erzsébetvárosi Örmény szertartású Római Katolikus Plébániatemplom egyháztanácsának Historia Domus című, minden fontos döntést tartalmazó könyvében a lapok közé betéve szerepel

egy régi írású papír. Szövege:

Az életbölcseesség az, hogy minden napot utolsónak nézünk.

Ősz, egészen Mártonig...

azaz: Mindszent hónapjának második fele és Szent András havának eleje

Ha a 10. vagy 12. századot nézzük, ritkán történt valami október végén, november elején. Persze, ez csalóka, mert amint egyre közelebb kerülünk időben, szaporodnak a feljegyzések, dokumentumok, és egyre gazdagabb az őszi hónapok naptára. Lássuk tehát Mindszent hava második felét és november, vagyis Szent András hava első felét.

Rögtön október 18-án Lukács evangélista napja. Lukács keresztnévként különösen kedvelt az erdélyi örménymagyarok s a hazai bunyevácok között; családnévként is számos alakban előfordul: Luka, Lukács, Lukácsfi, Lukácsi, Lukucz (Szongott Kristóf szerint).

De említsük a régmúltat. Jó kilenc évszázada, 1095 november 26-án hirdette meg II. Orbán pápa az I. keresztes hadjáratot, amelynek következtében egy évvel később, 1096 októberében-novemberében haladt át Magyarországon a szentföld felé a legendás hírű Boullion Gottfried serege. A lovag-vezért az ugyancsak hírneves Kálmán király, a Könyves fogadta s kísérte végig, amíg a had békésen átvonult Magyarországon.

A keresztes háborúkról szinte több a legenda, mint a valóság. Kétségtelen, hogy az erőltetve odaálmodott cél, „Krisztus urunk földi életének helyszínét megszabadítani a pogányságtól” - több gazdasági céllal találkozott. Legfontosabb talán az Indiához s általában a Keletre vezető kereskedelmi út ellenőrzése. Kétségtelen az is, hogy a keresztesháborúk gazdasági és szellemi pezsgést keltettek a középkor során kissé önmagába fülledt Európában. „Befülledt” gondolkodás alatt érthetjük például azt is, hogy az első keresztesháborút gyermekekkel kívánták megnyerni. Nem félreírás! A kor valóságot mellőző, vallásosan egzaltált szelleme szülte ezt a gondolati bukfcencet: ha a pogányok látják, amint a szentföldre bevonulnak a gyerekek, mint Jézus katonái, akkor inukba száll a bátorság... Valójában már az odavezető úton elpusztult a kiskorú sereg jó része. (Egyébként érdekes megközelítésű regényt írt erről a lengyel Jerzy Andrzejewski - aki a Hamu és gyémánt írója is - *Jó hegyeken szökellve* címen, amely magyarul is megjelent.) Végül is a keresztes háborúk során a középkori európai gondolkodás találkozott az arab világ gondolkodásával és... konyhájával.

Tessék elképzelni, amint a keresztes lovag több év után végre hazaért saját várába, ám a lakománál az áhított hazai éték ehetetlen, ízetlen volt. A 8-11-ik századi Nyugat-Európa ugyanis a són kívül alig ismert s használt fűszert, a lovag pedig a Közel-Keleten hozzászokott a borshoz, mustárhoz s egyéb fűszerszámokhoz.

(Az „arábiai fűszerek” forradalmi fogalommá vált, bizonyítja Shakespeare, aki több száz évvel a keresztes háborúk után, 1606-ban írt Macbethjében híres mondatot ad a képzeletbeli vérfolttól szabadulni akaró gyilkos, Lady Macbeth szájába: „Arábia minden fűszere nem édesíti meg már ezt a kis kezét.”)

De lássunk újabb s fontosabb októberi dátumokat.

Október a magyarság számára elsősorban két dátumot jelent. 6-át, Aradot és 23-át, Budapestet.

Tudjuk, hogy 6-ához legújabb keletű fájdalmak is tartoznak. Erről külön, lapunk más helyén beszélünk.

Tudjuk: október 23-a után ott komorul az iszonyatos november 4-e. Ugyanúgy vagyunk ezzel,

mint március 15-ével, amely mögött Világos és október 6. várakozik.

Mégis, mégis: próbáljunk meg a napfényes októberi napokra emlékezni, s úgy ünnepelni, ahogyan szívünk, eszünk s tisztességünk méltónak diktálja. Mi, idősebbek, akik kamaszként (a még idősebbek pedig fiatal felnőttként) megéltük - ki-ki a maga módján -1956. október 23-át, ne akarjuk kézlegyintéssel kizárni a fiatalokat, mert „ők ezt úgysem értik"... Nem is igazán érthetik, hiszen jó egy évtizede mást sem tapasztalnak, mint hogy 23-a táján a szokottnál is jobban fellángol az acsarkodás.

Pedig akkor, 1956-ban mosoly volt az arcokon, lobogtak a remények és a hitek. Tudjuk, ha tovább tart, ha „sikerül" - akkor bizonyára kemény elszámolásokra és késhegyig menő vitákra került volna sor. Voltak ennek jelei.

De október 23-a s a rákövetkező napok a vér és a félelem ellenére: mosoly. Mosoly volt az arcokon, ragyogott a budapesti utca - itt-ott rommá löve is! - úgy, ahogyan azóta sem.

Az október 23-i dátummal azonban még nem végeztünk. Mintha csak ez a nap és környéke évszázadok óta kiváltságos volna Magyarországon, annyi érdekes esemény folyt le ilyentájt.

1409 október 18-án Zsigmond király a hunyadi uradalmat egy udvari vitéznek adományozza, akinek a neve Sorba fia Vajk. Namármost: ennek az embernek a fia viszont az, akit Hunyadi Jánosként ismerünk s akit a hagyomány nyomán Arany János még Szebeni, azaz Szibinyáni Jank néven is emleget...

Ennek a Hunyadi Jánosnak híres harcostársa a nándorfehérvári csatában Kapisztrán János ferences szerzetes, aki valamivel később, mint Hunyadi - a győzelem után, 1456 október 23-án hal meg (két és félszáz évre rá, 1724-ben avatják szentté).

Ha már Hunyadi, akkor Mátyás király: Antonio Bonfini olasz humanista 1486 októberében szegődött a király szolgálatába, s köszönhetjük neki a Mátyásról, környezetéről, Visegrádról s Budáról hagyományozott leírásokat.

Néhány évtized múlva, 1533 októberében viszont a Fugger felszámolta budai kirendeltségét. Mai fogalmazással: a korabeli nemzetközi nagytőke kivonult Magyarországról, amely a török és a Habsburg miatt kiszámíthatatlan s ezért kockázatos piaccá vált.

1552-ben október 18-án takarodott el Eger alól a török, hogy aztán két év múlva, ugyancsak 18-án Poroszló mellett foglyul essék Bornemissza Gergely (a Gárdonyi regényből mindannyiunk kedvencévé vált Gergő), akit Isztambulban egy évre rá kivégeztek.

Két évvel ezután, 1556 október 22-én Izabella (I. János király özvegye) és fia, János Zsigmond erdélyi fejedelemként ünnepélyesen bevonul Kolozsvárra, aztán jóval később Váradon, 1569-ben október 20 és 25 között János Zsigmond fejedelem jelenlétében megtartják az első, nyilvános hitvitát. A vitázó felek a magyar kultúr- és vallástörténet két nagyja: a kálvinista Melius Juhász Péter és az unitárius Dávid Ferenc...

Van aztán egy igen különös, szomorú, tragikus október vége (az egyetlen ilyen?) -1599-ben: 15-én Mihály vajda nekilódul Plojestiből az erdélyi fejedelemség elleni hadjáratnak; 21-én a bíboros-fejedelem, Báthori András általános hadfelkelést hirdet meg, de az erdélyieket Sellenberknél, a Szászföldön 28-án Mihály szétveri. November 3-án Csíkszentdomokos határában pedig elborult, meghülyített csíkiak, Ördög Balázs és társai meggyilkolják a menekülő fejedelmet.

A nyomorult hegyi falu főpapgyilkosságért hipp-hopp megkapja a Vatikántól a pápai átkot kétszáz évre... pedig fél évszázaddal korábban, amikor Habsburgék gyilkoltatták meg György barátot, a Martinuzzit Alvincen, a Vatikán sehogyan sem találta a bűnösöket, még kevésbé a felbujtókat... (Minderről részletes és érzékletes leírást találunk egyrészt Jókai Fráter György című regényében, másrészt Dávid Antal Erdély nagy romlása című trilógiájában - I. kötet; A sárkány papja.)

És még egy különös apróság, őszi évfordulóval: bizonyos Pallavicini olasz bérnyílós a György barát „elintézéséért” kapott a Habsburgoktól örgrófi címet.

Négy és fél évszázad múltán Mindszenty József hercegprímást a forradalom miniszterelnöke, Nagy Imre rendelete értelmében szabadlábra helyezték. Helyezték volna... de egy lehallgatott telefonbeszélgetésből kiderült, hogy az ÁVH a fogvatartás színhelyéről, az egykori Almássy-kastélyból a miniszterelnöki utasítás ellenére a Szovjetunióba akarja csempészni a bíborost. Ezt a bíborosgyilkos Pallavicini sokadik leszármazottja, Pálinkás (Pallavicini) Antal, a Magyar Néphadsereg rétsági páncélos egységének őrnagya honvédekkel megakadályozta, így aztán Mindszenty József esztergomi érsek 1956 október 31-én, három páncélozott harci jármű és egy rohamlőveg kíséretében Budapestre érkezhetett. Mindezért Pálinkás Antal őrnagyot 1957 december 10-én kivégezték.

Fohászokdjunk a néphadsereg-beli, bíboros-szabadító tiszt lelki üdvéért és lépünk tovább a kronológiában.

1613-ban éppen október 23-án választja az Erdélyi Országgyűlés Kolozsvárott fejedelemmé Bethlen Gábert.

Ejtsünk szót október 24-ről is, ez Rafael napja. Márpedig Rafael főangyal az utasok, gyakorta a messiás, másvilági útra készülők - s így a betegek, szegények patrónusa. Személynévként nálunk ritka, de fontos. Bálint Sándor könyvében idézi Rimay János versét, amely a szerző mesterének, Balassi Bálintnak a halálára íródott, persze, az úgynevezett Balassi-strófában. Ebben az Úr utasítja Rafaelt, hogy törődjék az elhunyt költő lelkével:

*Menj el te Raphael
S lelkét még aki él,
vedd csendesen el tőle...*

Október 26-a viszont már Dömötör, a keleti egyház kedves szentje és gyakran használt személyneve (Dimitrij, Dmitrij). Az Érdy-kódex állítja, hogy a szent a Szerémségben született s neve ezért (ezért is) otthonos a Kárpát-medence kultúrájában, családnévként is gyakori: Dömötör, Döme, Deme, vagy éppen helységnévként: Szentdemeter a Felvidéken, Szentdömötör a Biharban, Szentdemeterporta Baranyában.

Háborúból azonban több van, mint szentekből. 1794 október 10-én zajlott a híres maciejowicei csata, amelyben Szuworov tábornok orosz csapatai legyőzik Kosciuszko lengyel seregét, maga a legendás generális fogságba esik, november 6-án pedig az orosz dzsidások már bevonulnak Varsóba. Egy évvel később, 1795 október 24-én az osztrák, orosz és porosz uralkodó aláírja Lengyelország harmadik (teljes) felosztását és Polónia 125 éven át de iure nem létezik.

1805 október 21-én Horatio Nelson, őfelsége admirálisa tönkreveri a francia-spanyol hajóhadat s ezzel hadászati is megkezdődik a francia császár lassú, de biztos bukása.

Végül 1860 október 20. Ez a Ferenc József császár által kibocsátott, úgynevezett Októberi diploma napja, amely azért érdekes, mert a nagyon győztes és nagyon romlófélben lévő Habsburg-monarchia ezen a címen olyan okmányt izzadott ki magából, amely - utólag jól láthatóan - már előrevetítette Deák Ferencék híres alkotmányos-jogi harcát és az 1867-es kiegyezést.

Jónéhány évvel és sok-sok vérrel később, 1918 október 17-én ismerte be Tisza István, hogy a központi hatalmak elvesztették a háborút s 31-én jött létre (az akkor még) polgári demokratikus forradalom következtében Károlyi Mihály kormánya. Novemberben aztán már minden irányból támadták a Kis Antant lihegői az I. Magyar Köztársaságot.

Lett még „vidám” októbere a világnak 1929-ben: ez az úgynevezett nagy gazdasági válság kirobbanásának, a világraszóló tőzsdekrachnak a hónapja.

És végül október 15-e az 1944-es évben. Vasárnap volt, Horthy kiáltványát közölte a Magyar

Rádió, nyíltan is megszállták az országot a németek s másnap már Szálasi és nyilasai dúltak. November 1-ről és 2-ről, Mindenszentekről és Halottak napjáról beszéljünk fémileg részletesebben. A mai hétköznapi gyakorlatban a két nap kissé összeolvad: Mindenszentek ünnepének az az elvi lényege, hogy az élő és a bármikor elhunyt hívek bizonyos transzcendentális közösséget alkotnak (a szentek közössége). November 1-je tehát mindazok ünnepe, akik - hatalmas sokaságuk miatt - nem férnek el mind-mind, név szerint a kalendáriumban. A középkor halálkultuszában természetesen számon tartották, az ellenreformáció során pedig - a tridenti zsinat nyomán - még általánosabbá vált. Később, mint Bálint Sándor vélekedik - részben a kor közönye miatt elhalványult és mindinkább a másnap rákövetkező ünnep, Halottak napja vigíliája lett belőle.

Halottak napja tehát az a nap, amikor mindenki saját hozzátartozóira, személyes elköltözötteire emlékezik s őket tiszteli meg. Individualizált világunkban könnyebben feldolgozható, mert személyes ünnep. Sokkal könnyebb a „feladatunk”, mint a Mindenszentek-napi, nehezebben feldolgozható emlékezés a szentek közösségére. Miután pedig amióta világ a világ, azóta a halott búcsúztatása és a temetés alkalmából jótékonykodni, a szegényeknek alamizsnát, ennivalót adni szokás... és miután az eltávozottakkal való törődés a földkerekség legelterőbb kultúráiban is ősi hagyomány, ezért magától értetődik, hogy a sírhantra gyakran finomságokat helyeztek. Az évezredek homályából származó szokás „megkeresztelése” az, hogy nem a halottnak, hanem egy élő rászorulóknak adunk, mintha az elhunytak adnánk.

A környékünkön élő szláv népek majd mindegyikénél szokás volt a sírhantont vendégséghez teríteni s otthagyni, mert majd jön az elhunyt s elfogyasztja. A litván-lengyel-belorusz hagyományvilág szerint az a halott látogat el a saját sírjához, aki nem nyughatik, akinek elszámolnivalója (például életében elkövetett nagy bűne) van. Ennek a felfogás- és szokásrendnek az alapján sok, gyönyörű irodalmi mű született, főként a 19. század folyamán, például Adam Mickiewicz híres műve, az Ősök, vagy Arany János jónéhány balladája.)

1906 november 5-én helyezték el a kassai székesegyházban II. Rákóczi Ferenc Törökországból hazahozott hamvait.

De november 5-én mást is ünnepelnek, legalábbis a magyar katolikusok, ez ugyanis Szent Imre napja. Első királyunk fiáról lényeges adatot alig tudunk. De elképzelhetjük, hogy a keménykezű, törvényalkotó király miként nevelte-neveltette fiát, akit utódjául szánt. Imre minden valószínűség szerint a kellő időben elfoglalta a trónörökös herceget megillető dukátust és az úgynevezett királyi sereg, vagyis a varég-orosz testőrség parancsnoka lett. 1030-ban bizonyára atyja mellett ő is felvonult seregével II. Konrád császár ellen. Aztán szeptember 2-án meghalt... Hogy hol és hogyan? Arról, hogy Imre szenvedélyes vadász volt, lengyel feljegyzések is tanúskodnak; hogy sebzett vadkan áldozata lett, ezt a korban igencsak közeli, úgynevezett Hildesheimi Évkönyvek is tanúsítják. A legkorábbi Szent Imre apátság pedig (mint Győrffy György írja: a 11-12 század fordulóján épülhetett, hiszen Istvánnal és Gellérttel együtt Imrét 1083-ban avatták szentté) az egykori, bihari Hegyközszentimre lehetett s talán ezzel jelölték meg a halála helyét.

A többi csupán következtetés. Bizonyos, hogy országépítő István király „beleváló”, művelt, hadvezetésre és uralkodásra való utódot nevelt, akinek ugyancsak születnek majd utódai. Ehhez képest a 12. század során a papi nőtlenséget kötelezővé, a férfi-nő viszonyt pedig fokozatosan szégyenletes bűnné deklaráló egyháziak terjesztették a „szűz királyfi” képzetét (aki csupán királyi atyja akaratából, államérdekből nősül meg, de nászéjszaka helyett azonnal imádkozni kezd hitvesével... - a legenda szerint.) Akinek képi ábrázolásával évszázadok óta találkozunk a templomokban: lányos fiú, aki liliumot tart a kezében és fölfelé bandzsít.

Az évszázadok tehát elherdálták - ki sem alakították, elvetélték - Szent Imrének, a határozott,

férfias, de egyenes, tisztességes trónörökösnek a képét. (A vadászatot a legendák jószerivel nem is említik.) Pedig a kötelességtudó, jó erkölcsű, művelt fiatal férfi igazán lehetne saját, honi szentünként a mindenkori magyar ifjúság követhető, reális példaképe, akinek nem az az „érdeme”, hogy nem fog gyermeke születni...!

Van még november 11-e is, Márton. Toursi püspök, katona, lovas, aki a félmeztelen koldust látván kettévágja köpenyét s megosztja a didergővel. Szent Márton képe szerepel Szent István hadának lobogóin. S lett a szent lovas - Nagyboldogasszony után másodikként - Magyarország patrónusa is. Neve nagyon sok helységnévben, nagyon sok családnévben szerepel. Manapság még a keresztény szokásokat nem gyakorlók is ismernek egy kifejezést: Márton-napi lúd... A képzettársítás határainkon bőven túlmutat, gyakorlatilag egész Európára kiterjed. Selma Lagerlöf svéd író híres alakja, a fő-vadlúd, amelyik a főhős kisfiút „szállítja” a *Nils Holgersson csodálatos utazásai* című meseregényben, természetesen a Márton nevet viseli.

Honnan ered ez a lúd-ügy? Bálint Sándor említi *Ünnepi Kalendáriumában*, hogy miután a capitoliumi ludak megmentették Rómát a gallok éjszakai támadása idején, kiérdemelték az *avis Martis* (Mars madarai) megtisztelő címet s ez könnyen átalakult *avis Martini*-vá (Márton madarai)... Aesculapius ünnepnapján pedig, amely éppen erre a napra esett, a rómaiak mindig libát ettek. Nagyon-nagyon régóta már ez a késő őszi nap a pásztor- és más mezőgazdasági szegődvények határnapja: elszámolás, újra szegődés, ajándék vitele...

Így aztán szépen egymásra rétegződött sokféle régi és újabb szokás és a Mártonnapi lúd lett híressé, lett - ha jól sütötték - finommá.

Végezetül egy utolsó, nem is akármilyen őszi évforduló. 1517 október 31-én szegezte ki a wittenbergi vártemplom kapujára a maga 95 pontját egy merészen gondolkodó szerzetes, és ezzel megindította a szellemi Európát átalakító reformációt. Az elégedetlen ágostonrendi barát neve Luther Márton volt.

dcs

Erdélyi örmény közmondás

Hosszú az ökör nyelve, de azért mégsem beszél.
Ergán e jézin lizun, pájcz chi gárná zuruczelu.

Fotók, fotók, fotók...

Szeptember 15. és 30. között a budaörsi Jókai Mór Művelődési Központ repetázott: Fancsali János (a Budaörsi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke) megnyitotta az immár III. Magyarörmény fotókiállítást.

A nemrégiben látott anyag ismételen bővült, méghozzá nem is akárkivel, mert az egyik kiállító - egyúttal a kiállítás megnyitó díszvendége - dr. Szentpétery Tibor, az elismert és nagyszerű idős mester, aki a második világháború előtti időktől kezdve fotózta és gyűjtötte a történelmet, az értékeket. (Bizonyára olvasóink közül is sokan találkoztak már az 1956-os budapesti utcát, valamint a forradalom leverése utáni világot megörökítő képeivel.)

Dr. Szentpétery Tibortól ezúttal *Erődtemplom épületegyüttesek az erdélyi Szászföldön* című fényképsorozatot láthatták a kiállítás látogatói.

A többi kiállítót ezúttal csupán megemlítjük, hiszen korábbi számunkban részletesebb beszámolót közöltünk róluk, illetve képeikről.

A kiállítók között találjuk Tutsek Jánost, Kabdebó Jánost és Mészáros Ábelt, Pintér Erzsébetet, valamint Fancsali Jánost, Kováts Máriát és három Zakariást: ifj. Zakariás Pétert, Zakariás Rékát és Zakariás Gézát. (Kováts Mária és Zakariás Géza új a névsorban, először jelentkeznek képeikkel fotókiállításon.

Az egész eseményről ezt írja a rendező, Fancsali János:

„...úgy véljük, hogy kezdeményezésünk eléri célját: egyfelől a folytonos jelentkezőket alkotásra ösztönzi, másfelől újabb és újabb fotósokat vonz maga felé:”

Murádin László helynevekről szóló, értékes cikkét az Erdélyi Magyarok Ausztriai Egyesülete által kiadott, Bécsben megjelenő Közlemények - 2003/2 lapból vettük át,

Névválasztástól keresztelőig

Sok olyan helynevet - Kolozsvár és környékének helynevei között is - ismerünk, amelyekben a mál szócska szerepel: Kőmál, Túzokmál, Farkasmál, stb. Sokan arra kíváncsiak, hogy mi lehet e helynevek utótagjában előforduló szónak, a mál szónak az eredete.

A mál szóval közsóként irodalmi szövegeinkben is találkozunk. Vörösmarty Mihály Petike című verséből megtudjuk például, hogy mi a baja az „ármány adta” Péterkének:

Nem kell neki róka málja,
Sem a szomszéd bibliája:
Nem kell neki bor, galuska,
De bezzeg kell a Juliska...

Hogy a Vörösmarty idézetben mit jelenthet a mál szavunk, azt már a Czuczor-Fogarasi féle, csaknem másfél évszázaddal ezelőtt megjelent szótárból olvashatjuk:

„A régiéknél jelentette a négy lábú, nevezetesen prémes állatok hasát, valamint azon prém bőrt is, mely a hast takarja”. A mál szó - olykor mály, máj alakban is - ezt jelenti: a ‚mell felső része’, továbbá ‚az állatnak ezen a részén, a mellen található prém bunda’. Ebben az értelemben találkozunk a régi szövegekben a rókamál, farkasmál, hiúzmál, borjúmál szavakkal. Madárnévként ki nem ismerné a sármány madárnevet? Ez a madárnév eredetileg sármál alakú volt, eredeti jelentése ‚sárga mellű’ madár. A sár - csángó nyelvjárásban: sárig - szó ugyanis régen a sárga színt jelentette, ma is megvan például a sárarany szóban.

A fenti példákából is kitűnik, hogy a mál szó nem azonos a román ‚part’ jelentésű mal szóval, miként a román nyelvészet tudni véli, hanem a mell szó mélyhangú párja.

Gyakori eset a magyar nyelvben, hogy két azonos vagy hasonló értelmű szó csupán mély és magas hangrendűségben tér el egymástól. Ilyenek: a kever vagy kavár, lebeg meg lobog, kő, kövecs meg kova, kavics, fergeg meg forgatag, tipeg meg topog, döbben meg dobban, dörren meg durran, köröm meg karom, cefet meg cafat, dörömböl meg dorombol, dong meg döng, tömpe meg tompa, tülekedik meg tulakodik, gyúr meg gyúr, György, Györke meg Gyurka stb. A magashangú változat többnyire a tárgynak, tulajdonságnak és cselekvésnek, kisebb, finomabb mértékét, fokát jelenti (pl. köröm-karom), de ez korántsem kivétel nélküli, s olykor fordítva is igaz: például a dörömböl erősebb hangjelenségre vonatkozik, mint a dorombol (a macska), ugyanígy a döng (a föld) szavunk a dong (a darázs) szavunkkal szemben. A fenti példákhoz hasonlóan ilyen hangrendi különbség van - történetileg kialakult jelentésmegoszlással - a mál és a

mell szóalakok között.

De nem csak állat-, illetőleg madárnevekből ismerjük a mál szavunkat. Ahogy beszélünk a hegy derekáról, oldaláról, lábáról, gerincéről, homlokáról, ugyanilyen szemlélet alapján beszéltek régen a hegy máljáról (tulajdonképpen a hegy melléről) is. Ez a név maradt fenn az ilyen helynevekben, mint Kómál, Nyírmál, Kendermál, Szőlómál, de olykor máj alakban is, mint amilyen például a harasztosi Tómája, 'a Tóhellyel szemben lévő verőfényes domboldal, a tó málja', jelentésű helynév. Kérdés, hogy milyen térszíninformát nevezett a lakossága mál névvel? A régi nyelvemlékeinktől kezdve a nyelvjárásokig a mál főképpen a hegyalakulatokkal kapcsolatban élt: délnek fekvő, meleg, növényzet borította, igen gyakran szőlőtermő hegyoldalt, hegylejtőt jelöl.

A kolozsvári Kómál is ilyen térszíninforma (az Erzsébet út és a Kismező utca környéke); vele záródik a Fellegvár hegyvonulata. Alatta (a Metropol vendéglő mögött) természetes szemlélet alapján született meg a hajdani utcanév: Kómálalja utca (a mai Ludwig Roth utca).

Murádin László

Programok

A Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat tisztelettel meghívja Önt és kedves családját 2003. október 7-én 17 órára Ujhelyi Réka fotókiállításának megnyitójára a Budavári Önkormányzat székházának előcsarnokába Budapest, 1014 Kapisztrán tér 1. (I. kerület). Beköszöntőt mond Gosztonyi Mária, a Budavári Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnöke. A kiállítást rendezte és megnyitja Benedek Katalin művészettörténész. Közreműködik: Zábó Gyula (ének), Hosmann Erzsébet (zongora).

A kiállítás megtekinthető: 2003. október 7-től október 21-ig, hétköznaponként 9.00-tól 18.00 óráig, (szombaton és vasárnap zárva)

A következő klubtalálkozó

A Fővárosi Örmény Klub következő klubestjét október 16-án, csütörtökön 17 órakor tartja a Magyarok Háza V. Semmelweis u. 1-3. I. emeleti Bartók teremben. Mindenkit szeretettel várunk!

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület és a Fővárosi Örmény Önkormányzat **jótekonysági hangversenysorozat**ot indított az Örmény Szerartású Római Katolikus Templom és Plébánia tatarozására (Budapest XI. Orlay u. 6.). A hangversenysorozat teljes bevételét e célra fordítjuk.

Helyszín: Budapest XI. Orlay u. 6. Templom

A belépőjegy ára 500 Ft.

További adományokat köszönettel fogadunk.

A második hangverseny:

2003. október 18-án (szombaton) 17 óra

Kátainé Szilvay Ingrid zongora- és orgonaművész Johann Sebastian Bach műveket ad elő.

A további hangversenyek időpontja:

2003. november 29-én (szombaton) 17 óra,
2004. január 24-én (szombaton) 17 óra
(Műsorukat megtalálja lapunk novemberi számában!)

Terézváros Örmény Önkormányzata 2003. október 18-án szombaton 10 órától tartja a kerület védőszentjének, Avilai Szent Teréz búcsújának Ünnepségét a Munkácsy Mihály u. 23 szám alatti színházteremben.

A nap műsora:

10.00 II. Magyarörmény Fotókiállítás vándorkiállítása, megnyitja: Fancsali János, a Budaörsi Örmény Önkormányzat elnöke

10.30 Könyvbemutató és vásár - Fancsali János: Magyarörmény zenei breviárium

11.00 Fogolyán Kristóf fuvolaművész-zeneszerző koncertje

11.20 Az Örmény ötvös-, zománc-, aranyművesség remekei címmel előadás vetített képekkel

13.30 Örmény ételbemutató - állófogadás, kötetlen beszélgetés

A Marczibányi Téri Művelődési Központ Pillanat Galériában október 30-án (csütörtök) 17 órakor nyílik meg az *Örmény díszítőművészet (kőben, fában, üvegben, kerámiában, csipkében...)* című kiállítás a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében, amely november 12-ig naponta 9-19 óráig tekinthető meg. A kulturális műsorral és fogadással egybekötött megnyitóra mindenkit szeretettel várunk.

Közmeghallgatás

A Fővárosi Örmény Önkormányzat és a Budapest II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat közösen tartja az Önkormányzati Törvény szerint esedékes közmeghallgatást folyó év november 7-én 17.00 órakor a Budapest V. kerület Akadémia utca 1. szám alatt, a IV. emelet 430-as teremben.

Minden érdeklődőt várunk!

A Fővárosi Örmény Önkormányzat határozataiból

45/2003. (05. 27.) sz. FÖÖ. határozat:

A Testület 100.000 Ft támogatásban részesíti a Szamosújvári Örmény Katolikus Plébániát (Románia) a székesegyház harangjátékának költségeihez való hozzájárulás címén. A támogatás tényét kéri a Plébánia részéről kihirdetni. A testület felhatalmazza elnökét, hogy az együttműködési megállapodást a Plébániával (Plébános: Szakács Endre) aláírja, a pénzt EUR-ban átutalja.

46/2003. (05. 27.) sz. FÖÖ. határozat:

A Testület 100.000 Ft-al hozzájárul a Világosító Szent Gergely ünnepek megrendezéséhez

(július 05.), valamint a székesegyház egyéb költségeihez. Felhatalmazza elnökét az együttműködési megállapodás aláírására, a pénz átutalására EUR-ban.

47/2003. (05. 27.) sz. FŐÖ. határozat:

A Testület egyhangúan úgy dönt, hogy 300.000 Ft-tal támogatja a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Plébániát, amelyből 220.000 Ft-ot az Anna kápolna befejezési munkálataira, míg a további 80.000 Ft összeget az örmény katolikus templom kerítése külső tatarozására utal át a Plébánia csekkszámjára. A testület felhatalmazza elnökét az együttműködési megállapodás aláírására. A támogatás tényét kéri a testület helyben nyilvánossá tenni.

56/2003. (07. 01.) sz. FŐÖ. határozat:

A Testület a Bp. XI ker. Orlay u. 6. szám alatt lévő Örmény Katolikus Templom felújítási munkálataira - a szigetelésre 300.000 Ft támogatást nyújt a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészsegnek, együttműködési megállapodással, amely összeg a FŐÖ kérdéseire adott plébánosi válasz után utalható, addig elkülönítetten kezelendő. Felhatalmazza elnökét az együttműködési megállapodás aláírására.

A „PÁRT LÁBA”

1956-ra tisztelettel, büszkén és meghatottan emlékezünk ma. Ám mindenkori zord időben is történik egy-egy vidám esemény, elhangzik egy-egy vicc, amely már a természeténél fogva tömörebben fejez ki egy korszakot, mint sok hosszú értekezés. Ezért gondoltam, felidézem néhány derűs, 56-os emlékemet.

Kecskemét állomásparancsnoka akkor egy fúrge, alacsony, jókedélyű, gyalogos alezredes volt. Szerette a színházat, sokszor megfordult nálunk, minden katonai tárgyú darabunknak ő volt a katonai szakértője.

Jött egyszer egy segélyhívás az állomásparancsnokságra, az egyik külvárosi kocsmában dajdajozik egy államvédelmis őrnagy. Lövöldöz, rettegésben tartja a vendégeket.

Katonai kihágások ügyében nem a rendőrség, hanem az állomásparancsnokság illetékes, erre a feladatra fegyveres járőr, készség áll a rendelkezésére. Ennek parancsnoka mindég egy rendfokozattal magasabb kell legyen, mint a delikvens. Esetünkben maga az állomásparancsnok, a mi alezredesünk a kivonuló készség parancsnoka.

A kocsmába érve a készség félkörben fegyvert szegezve biztosítja a parancsnokot, aki katonásan odalépdél az őrnagyhoz, akinek a melle közepéig ér, tiszteleg és előírás szerint halkán, de határozottan felszólítja: - Őrnagy elvtárs, kövessen! Az őrnagy hangosan, kedélyesen: - Ne hülyéskedj édesapám, gyere ülj le, mit iszol?

Alezredesünk nem hagyja magát, mégegyszer felszólítja: - Őrnagy elvtárs kövessen! Mire az ávós: - Vedd tudomásul édesapám, hogy engem nem lehet elvinni, én vagyok a PÁRT ÖKLE! Ezzel akkorát csap öklével az asztalra, hogy a boros üvegek és poharak ijedt táncot járva zörrennek össze.

Nem így a mi gyalogos alezredesünk: - Én meg a PÁRT LÁBA vagyok, és ha nem jössz, úgy rúglak seggbe, hogy a nagytemplomig csúszol!

Ezzel elvitette az ávóst.

Az októberi napokban a Kálvin térre konvojszámra érkezik naponta a Békés megyei parasztok csirke, kacsá, liba küldeménye Budapest forradalmi munkásainak. A teherautók felirata: „A békés-megyei grófok küldeménye a Csepeli báróknak!” Még fülünkben a munkásmozgalmi dal: „Vörös Csepel, vezesd a harcot, Váci út felelj neki!” Most felelnek a magyar munkások és parasztok a megszálló hatalomnak.

57-ben a Kádár kormány a szovjet hadsereggel a háta mögött már „ura a helyzetnek”. Bemegy a szovjet kiskatona egy pesti kocsmába. Bort akar. A kocsmáros mentegetőzik: - Csak kadarka van.

Az orosz körülnézve rémülten : - Nyet Kádárka, Nagy Imre!

Bende Miklós

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja az adományok gyűjtését az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Megköszönjük az eddig hozzánk eljuttatott adományokat, továbbítjuk azokat. Pénzbeli adományokat az egyesület bankszámlájára is be lehet fizetni.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye: 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta, fogadóidő minden szerdán 16-18 óra között.

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK - füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

A Fővárosi Örmény Önkormányzat

(Budapest V. Akadémia utca 1. IV. em. 426)

és a Fővárosi Közgyűlés Kisebbségi Jogi és Vallásügyi Bizottság Esélyegyenlőségi Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Felelős kiadó: dr. Issekutz Sarolta

Szerkesztő Dávid Csaba

Munkatársak: Dr. Sasvári László, Bálintné Kovács Júlia, Szongoth Gábor

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Nyomdai munkák: Timp® Kft.